

جمهوری اسلامی ایران

رئیس جمهور

تصویب نامه هیئت وزیران

بسمه تعالی

“با صلوات بر محمد و آل محمد”

وزارت امور اقتصادی و دارایی - وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

سازمان حفاظت محیط زیست

دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی

هیئت وزیران در جلسه ۱۴۰۳/۴/۲۰ به پیشنهاد شماره ۱۳۴۷/۱۰/۱۴۰۳۲ مورخ ۱۴۰۳/۲/۲۶ دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی و به استناد تبصره (۱) ماده (۱) قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴ تصویب کرد:

۱- طرح جامع منطقه ویژه اقتصادی بیرجند به شرح پیوست که تأییدشده به مهر دفتر هیئت دولت است، تعیین می‌شود.

۲- هرگونه عملیات اجرایی با رعایت کلیه ضوابط و مقررات از جمله ملاحظات زیست محیطی (برنامه مدیریت زیست محیطی) و آمایش سرزمین و همچنین رعایت ملاحظات و سیاست‌های میراث فرهنگی و قوانین و مقررات ناظر بر حفظ آثار تاریخی، فرهنگی و هنری صورت خواهد پذیرفت.

۳- هرگونه تغییر در کاربری‌های طرح جامع منطقه ویژه اقتصادی بیرجند، منوط به تصویب هیئت وزیران است.

۴- دوره بازنگری طرح جامع مذکور پنج سال است.

محمد مخبر
معاون اول رئیس جمهور

رونوشت به دفتر مقام معظم رهبری، دفتر رئیس جمهور، دفتر رئیس مجلس شورای اسلامی، دفتر رئیس قوه قضاییه، دفتر معاون اول رئیس جمهور، دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، دبیرخانه ستاد کل نیروهای مسلح، دیوان محاسبات کشور، دیوان عدالت اداری، سازمان بازرسی کل کشور، معاونت‌های قوانین و نظارت مجلس شورای اسلامی، امور تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات، کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات دولتی، معاونت‌های رئیس جمهور، نهادهای انقلاب اسلامی، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه شورای اطلاع‌رسانی دولت و دفتر هیئت دولت ابلاغ می‌شود.

ذکر است که نرخ بیکاری در زنان ۳/۹ درصد و در مردان ۶/۲ درصد می‌باشد. در سال ۱۳۹۹، براساس نتایج طرح نیروی کار، سهم اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی کشاورزی، صنعت و خدمات به ترتیب ۲۴/۰، ۳۳/۴ و ۴۲/۷ درصد بوده است که در این میان بخش خدمات بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. شایان ذکر است در نقاط شهری بخش خدمات با ۷/۵۷ درصد بیشترین سهم اشتغال و در نقاط روستایی بخش کشاورزی با ۴۶/۰ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴- شاخص‌های بازار کار استان

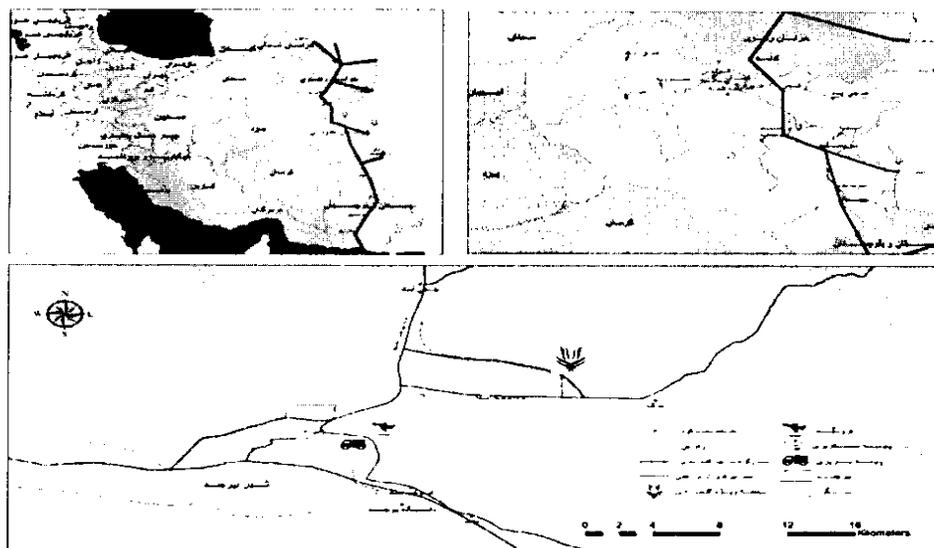
مقدار	واحد	شاخص
۴۱.۸	درصد	نرخ مشارکت اقتصادی
۶.۲	درصد	نرخ بیکاری
۲۱.۶	درصد	نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴
۲۴	درصد	سهم اشتغال بخش کشاورزی
۳۳.۴	درصد	سهم اشتغال بخش صنعت
۴۲.۶	درصد	سهم اشتغال بخش خدمات

ماخذ: سالنامه اماری استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۹

۳- موقعیت عمومی و جغرافیایی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

زمین انتخاب شده برای ایجاد سایت مرکزی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند در کنار جاده بیرجند به شهرستان درمیان قرار دارد. اراضی موردنظر از فرودگاه بیرجند حدود ۱۲ کیلومتر و از شهر بیرجند نزدیک ۱۵ کیلومتر و از جاده مشهد- بیرجند ۸ کیلومتر فاصله دارد. محدوده طرح که در طول ۵۹ درجه و ۱۲ دقیقه و عرض ۳۲ درجه و ۵۲ دقیقه جغرافیایی واقع شده است. مساحت زمین مذکور ۴۵۰ هکتار می‌باشد. همچنین زمین ۱۰۰ هکتاری انتخاب شده برای ایجاد سایت مرزی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند در نقطه صفر مرزی با فاصله ۱۵ کیلومتری روستای ماهیرود، ۱۴۰ کیلومتری مرکز شهرستان سربیشه و حدود ۲۰۰ کیلومتری شهر بیرجند واقع شده است. محدوده طرح که در طول ۶۰ درجه و ۷۲ دقیقه و عرض ۳۲ درجه و ۳۲ دقیقه جغرافیایی واقع شده است. منطقه ویژه اقتصادی بیرجند در مسیر محور شرق (راه ترانزیتی شمال به جنوب) قرار گرفته است که در نقشه‌های زیر موقعیت اراضی منطقه ویژه اقتصادی استان ارائه شده است.

نقشه ۱- موقعیت منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

۴- ضرورت ایجاد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

- بهره‌گیری مناسب از موقعیت و توانمندی عرصه‌های مختلف سرزمین، برای افزایش سرمایه‌گذاری، تعامل با اقتصاد جهانی، توسعه تجارت خارجی و ...
- استفاده مناسب از قابلیت ترانزیتی کشور از طریق اولویت دادن به دالان‌های خاص از جمله دالان شرق کشور
- ایجاد بستر مناسب برای توسعه سرمایه‌گذاری، تولید و افزایش صادرات
- استفاده از ظرفیت‌های بلا استفاده موجود در حوزه‌های مختلف اقتصادی اجتماعی و فرهنگی
- توسعه مناطق مرزی

۵- جایگاه منطقه ویژه اقتصادی در اسناد فرادست

طرح‌های فرادست با توجه به رویکرد و جهت‌گیری‌های ارائه شده در آن‌ها، مسیر و جهت پیشبرد طرح‌های بعدی در منطقه را مشخص می‌نمایند. در جدول زیر جهت‌گیری و اهداف طرح‌های فرادست در پروژه پیش‌رو، آورده شده است.

جدول ۵- جهت‌گیری و اهداف اسناد بالادستی ملی

عنوان طرح	اهداف و رویکرد طرح اسناد بالادستی
سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور	<ul style="list-style-type: none"> - دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در سطح منطقه - تاکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی - ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل - رقابت پذیری اقتصادی - ارتقای کیفیت سطح زندگی - پیوند فعال با اقتصاد جهانی و منطقه‌ای - پویایی اقتصادی و توسعه پایدار - امنیت اجتماعی و اقتصادی - توسعه اقتصاد مبتنی بر دانایی - تبدیل وضعیت رکودی اقتصاد به وضعیت پویا و انعطاف پذیر - توسعه صنایع تبدیلی وابسته به نفت
سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی	<ul style="list-style-type: none"> - محور قراردادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استانها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور. - افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (بویژه در اقلام وارداتی) و اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی و ایجاد تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی با هدف کاهش وابستگی به کشورهای محدود و خاص - حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری - توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه‌ی اقتصادی کشور به منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تأمین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج
استراتژی توسعه صنعتی کشور	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه صنعت دانایی‌محور بر پایه فناوری پیشرفته روز - ایجاد پایداری و رقابت‌پذیری در شاخص‌های جهانی توسعه صنعتی - ایجاد فرایند صنعتی شده در راستای افزایش سرمایه انسانی - توسعه فناوری به عنوان منبع اصلی تولید ارزش افزوده در صنعت - جذب مشارکت خارجی با رویکرد انتقال توسعه تکنولوژی‌های پیشرفته - ارتقای مدیریت و سرمایه انسانی و افزایش سهم از بازار جهانی - ورود به بازارهای جهانی از طریق تبدیل شدن کشور به دروازه صنعتی شرق و اروپا - گسترش و توسعه صنایعی با قابلیت صادرات مجدد با ارزش افزوده بالاتر

<ul style="list-style-type: none"> - برقراری توازن و تعادل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی از طریق توجه به استعدادها و ظرفیت‌های مناطق مختلف جغرافیایی کشور و استقرار صنعت در مناطق کم برخوردار 	
<ul style="list-style-type: none"> - توجه به موضوعات خاص راهبردی در مورد آب و محیط‌زیست - توجه به موضوعات خاص پیش روی اقتصاد در مورد معدن و صنایع معدنی، کشاورزی، گردشگری، عبوری (ترانزیت) و حمل‌ونقل ریلی، فناوری نوین، توسعه و کاربست علم و فناوری و انرژی - بهبود محیط کسب‌وکار، اشتغال، فضای مجازی و بهره‌وری و تأمین منابع مالی - رفع تبعیض و توانمندسازی محرومان و فقرا (با اولویت زنان سرپرست خانوار) - توسعه آمادگی دفاعی و امنیتی - گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها) - ارتقای مشارکت مردمی و فراهم کردن بستر اجرائی لازم برای تعاون و همکاری آحاد مردم در قالب تشکل‌های اقتصادی تعاونی 	<p>برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی</p>
<ul style="list-style-type: none"> - دربرگیرنده اهداف کلان بخش‌های صنعت، معدن و تجارت در راستای چشم انداز ۱۴۰۴ - در اولویت قرار دادن خدمات بیمه‌ای و مالی، کارایی بازارها (تقارن اطلاعاتی، صداقت در بازار و...) - توجه به توسعه تجارت الکترونیکی (همگانی و فراملی) و تجهیزات الکترونیکی و الکتریکی - توسعه و تجهیز ماشین‌آلات صنعتی و تجهیزات حمل و نقل - اولویت دادن به تولید و صادرات محصولات شیمیایی، حامل‌های انرژی خدمات فنی و مهندسی، خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات، خدمات آموزشی و سرگرمی و خدمات گردشگری - ایجاد پیوندهای فعال و منعطف تجاری با بازارهای هدف - پرورش منابع انسانی در تراز جهانی - توسعه فروشگاه‌های بزرگ و یا شبکه‌سازی فروشگاه‌های خرد - پیشبرد عملکرد لجستیکی از طریق توسعه زیرساخت‌های لجستیکی (هاب، پایانه، خطوط ریلی، ناوگان) 	<p>برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت</p>
<ul style="list-style-type: none"> - پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی - قراردی ارتباط تجاری بین المللی و تحرک در اقتصاد منطقه ای - تولید و پردازش کالا، انتقال فناوری، صادرات غیرنفتی - ایجاد اشتغال مولد و جلب و تشویق سرمایه گذاری داخلی و خارجی - صادرات مجدد، عبور خارجی (ترانزیت) و انتقال کالا (ترانشیپ) 	<p>قانون تشکیل و اداره مناطق ویژه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران</p>

جدول ۶-جهت‌گیری و اهداف طرح‌های بالادست استانی

عنوان طرح	اهداف و رویکرد طرح بالادستی
سند آمایش استان	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش خطوط ترانزیت (جاده ای، ریلی، هوایی)، جهت تسهیل سرمایه گذاری بازرگانی با استانهای همجوار و کشور همسایه افغانستان و ایجاد مناطق اقتصادی آزاد در استان - ایجاد صنایع فرآوری و تبدیلی مواد خام کشاورزی و معدنی و جلوگیری از خام فروشی - گسترش شناسایی و بهره برداری از منابع معدنی فلزی و غیرفلزی
سند توسعه استان خراسان جنوبی	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه سطح همکاری اقتصادی و فرهنگی با کشور افغانستان. - توسعه صنعتی استان با اولویت صنایع معدنی (ذوب و ریخته‌گری فلزات و کانی غیرفلزی)، خودروسازی، الکترونیک و حمل‌ونقل، غذایی و تبدیلی کشاورزی با تأکید بر صنایع کم آب بر. - هدایت سرمایه‌های خصوصی به سمت فعالیت‌های مولد
سند توسعه شهرستان بیرجند	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و بهره برداری مناسب از منابع معدنی شهرستان

<p>-افزایش توان بازرگانی شهرستان با استفاده از زیرساخت های موجود</p> <p>-توسعه صنعتی با توجه به قابلیت های طبیعی و زیربنایی با در نظر گرفتن ملاحظات زیست محیطی</p> <p>- افزایش بهره وری فعالیت های کشاورزی، تولید و فرآوری محصولات کشاورزی</p>	
<p>توسعه صنایع تبدیلی، کشاورزی و ساخت و تعمیر ادوات کشاورزی با توجه به محرومیت بخش کشاورزی</p> <p>بازسازی و تجهیز پایانه مرزی میل ۷۸، ایجاد پایانه ضبط محصولات کشاورزی در درج، سربیشه و مود</p> <p>توسعه ترانزیت کالا از طریق توجه به میل ۷۸</p> <p>شناسایی اولویت های صادراتی در بخش های معدنی، کشاورزی و صنعتی</p> <p>توسعه فعالیت های صنعتی با گرایش به تولید کالاهای صادراتی، مصرفی، صنایع غذایی و تکمیلی و خدمات مرتبط با آن</p>	سند توسعه شهرستان سربیشه
توسعه تجارت خارجی با توجه به مرز مشترک با کشور افغانستان	سند راهبردی بخش صنعت معدن و تجارت استان
شناسایی اولویت ها و فرصت های سرمایه گذاری به تفکیک روستاها	اسناد توسعه اقتصادی و اشتغال زایی روستایی استان
صرفه جویی در مصرف آب در اجرای پروژه ها و طرح ها	سند سازگاری با کم آبی
<p>-توسعه تجارت داخلی و خارجی</p> <p>- تشکیل خوشه های صنعتی و برقراری زنجیره های تولید</p> <p>-گسترش فعالیت های کشاورزی و صنایع تبدیلی</p> <p>- توسعه و ترویج کارآفرینی</p>	سند توسعه اشتغال و سرمایه گذاری استان

ماخذ: مطالعات مشاور

۶- اهداف راهبردی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

• اهداف اصلی

- توسعه تجارت خارجی
- جذب سرمایه گذاری و ارتقاء و بهره گیری از فناوری های برتر داخلی و خارجی

• اهداف فرعی

- توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خراسان جنوبی
- استفاده بهینه از منابع و نیروی انسانی موجود در منطقه
- تسهیل دسترسی به بازار هدف کالاها و خدمات کشور
- پیوند و ارتباط متقابل با مناطق ویژه اقتصادی و مناطق آزاد کشور
- توسعه هم پیوندی های اقتصادی با استان های همجوار
- پیوند و تعامل با سرزمین اصلی به ویژه استان خراسان جنوبی برای ایجاد قطب توسعه

۷- بیانیه چشم انداز منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

منطقه ویژه اقتصادی بیرجند تا افق ۱۴۱۰، به مرکز تولید مؤثر در زمینه تکمیل زنجیره ارزش بخش صنعت و معدن کشور و صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، متکی بر پتانسیل ها و ظرفیت های استان با تأکید بر استفاده بهینه از منابع محلی و اقتصاد دانش پایه و خلاق تبدیل خواهد شد.

دفتر هیئت دولت

الگوی توسعه منطقه متکی بر "توسعه صادرات" و راهبرد منطقه، تبدیل شدن به پیشران توسعه استان و شرق کشور با جهت گیری کشاورزی- صنعتی و استفاده از هم پیوندهای موجود با استان های مجاور، مناطق ویژه اقتصادی و آزاد با توجه به وضعیت بازارهای هدف کشورهای شرقی بویژه افغانستان و همچنین آسیای میانه و ... است. محور اصلی تحولات، ایجاد محیط کسب و کار مناسب خواهد بود. همچنین، منطقه بر اساس یکی از مهم ترین ویژگی های مکانی خود یعنی استقرار در کریدور شرق و شمال - جنوب و همجواری با مرز، دارا بودن قطعه منفصله مرزی، زیرساخت های ارتباطی یکی از هاب ها و شبکه های اساسی تدارک و توزیع مواد و کالا با هدف صادرات مجدد و ترانزیت و ترانشیپ مبتنی بر مأموریت های قانونی، فراهم خواهد ساخت.

۸- مأموریت های منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

- ✓ ایجاد بستر مناسب نهادی (قواعد، مقررات، مشوق ها، تسهیلات و فرایندها) و پشتیبانی از فعالیت های اقتصادی بخش خصوصی در منطقه در راستای تعاملات تجاری بین المللی و تحرک در اقتصاد منطقه ای و تولید و پردازش کالا، انتقال فناوری، صادرات غیرنفتی، ایجاد اشتغال مولد و جلب و تشویق سرمایه گذاری داخلی و خارجی، صادرات مجدد، عبور خارجی (ترانزیت) و انتقال کالا (ترانشیپ)
- ✓ بهبود فضای کسب و کار در منطقه و الگوسازی در این زمینه با همکاری نهادهای ذی ربط منطقه ای و ملی.
- ✓ ایجاد ثبات و پایداری در محیط اقتصادی و کاهش خطرپذیری فعالیت های اقتصادی در منطقه تا حد ممکن.
- ✓ استفاده حداکثری از ظرفیت ها، تسهیلات و مشوق های قانونی منطقه جهت دستیابی به اهداف با حداکثر ثمربخشی و با محوریت بخش خصوصی.

۹- ارزش های حاکم بر منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

- تلاش برای افزایش بهره وری کار و سرمایه
- صیانت از اخلاق و کرامت انسانی
- توسعه فرهنگ کار و کار آفرینی
- تلاش در جهت تأمین منافع ذینفعان (سرمایه گذاران، تجار و ...)
- پویایی و نظم سازمانی
- توسعه منابع انسانی
- حفظ محیط زیست و منابع طبیعی
- استفاده بهینه از منابع آبی و انرژی های فسیلی
- تلاش در جهت توانمندسازی جوامع محلی و توسعه مشارکت اجتماعی

۱۰- حوزه نفوذ منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

حوزه نفوذ منطقه ویژه اقتصادی بیرجند بر حوزه پیرامون به ۳ سطح اصلی تقسیم بندی شده است

سطح ۱: مبادلات تجاری با کشور افغانستان و پاکستان

استان خراسان جنوبی استانی است مرزی با دارا بودن ۳۳۱ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان و مشخصاً ولایت فراه افغانستان و همچنین دارای ۴ بازارچه مرزی و دو گمرک رسمی است. حجم عمده ای از صادرات استان خراسان جنوبی به افغانستان صورت می گیرد. با توجه به بازار هدف و همچنین نیاز کشور افغانستان به واردات کالاهای ایرانی مخصوصاً در حوزه مواد غذایی، مصالح ساختمانی، مصنوعات پلاستیکی و ... که عمده ترین گروه های صادراتی این استان به افغانستان به حساب می آیند یکی از اولویت های تجاری استان خراسان جنوبی است. صادرات مواد سوختی، محصولات پتروشیمی، محصولات ساختمانی، سیمان، لوازم برقی، فلزات و مصنوعات فلزی، صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی، وسایل نقلیه و قطعات، مواد غذایی، پلاستیک و مصنوعات پلاستیکی، مبلمان و صنایع روشنایی، پلاستیک و مصنوعات پلاستیکی، صنایع نساجی از مهم ترین مواردی است که در بازار افغانستان می تواند مورد توجه قرار گیرد.

منطقه ویژه اقتصادی بیرجند با مزیت‌هایی همچون نزدیکی به کشور افغانستان، قرار گرفتن در محور ترانزیتی شرق و وجود فرودگاه بین‌المللی بیرجند به مکانی مناسب و مقرون‌به‌صرفه برای سرمایه‌گذاری تبدیل‌شده و فرصتی مناسب برای حضور سرمایه‌گذاران در بازار افغانستان است. منطقه ویژه اقتصادی استان خراسان جنوبی می‌تواند بستر مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی خصوصاً کشور افغانستان، پاکستان و چین باشد. همچنین واردات محصولات کشاورزی از افغانستان و فرآوری و صادرات مجدد آن از دیگر مواردی است که می‌تواند از طریق منطقه ویژه اقتصادی بیرجند انجام پذیرد.

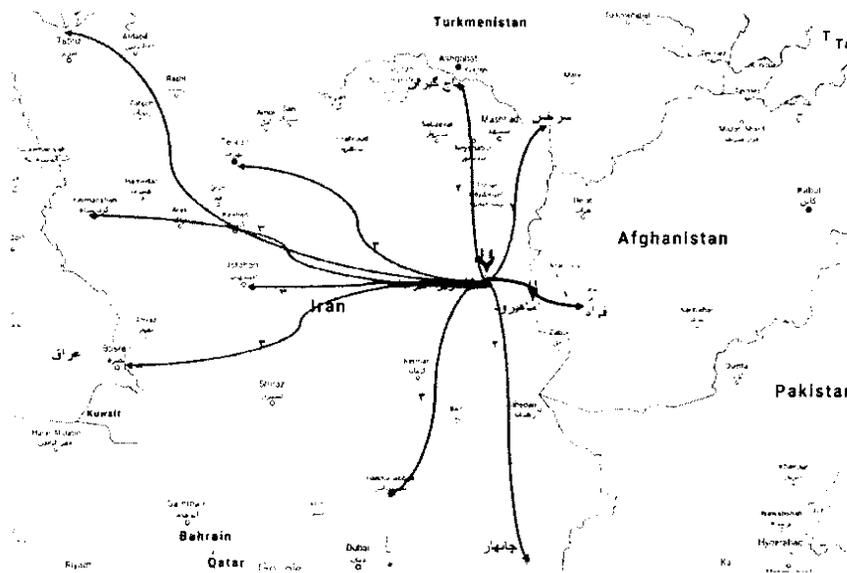
سطح ۲: بندر چابهار و کشورهای آسیای میانه (سرخس و باجگیران)

قرارگیری منطقه ویژه اقتصادی بیرجند در مسیر کریدور چابهار-بیرجند-سرخس، علاوه بر فراهم آوردن امکان جابجایی کالا، نقش منطقه ویژه اقتصادی بیرجند را در ترانزیت کالا در منطقه افزایش خواهد داد.

سطح ۳: مرکز، غرب و جنوب ایران و کشورهای همسایه از جمله عراق

با توجه به قرارگیری در مسیر محور ترانزیتی به افغانستان، این منطقه می‌تواند زمینه توسعه مبادلات با مرکز کشور و کشور عراق را نیز فراهم نماید. همچنین در راستای توسعه مبادلات تجاری، توسعه همکاری‌ها با مناطق ویژه و آزاد کشور نیز در دستور کار قرار خواهد دارد.

نقشه ۲- حوزه نفوذ منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

۱۱- ذینفعان طرح

- ۱- تجار و بازرگانان داخلی و خارجی
- ۲- سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی
- ۳- صنعتگران
- ۴- سازمان‌ها و نهادها و دستگاه‌های اجرایی
- ۵- تشکل‌های بخش خصوصی، تعاونی (اتاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی، اتاق اصناف، کانون کارآفرینان برتر و ...)

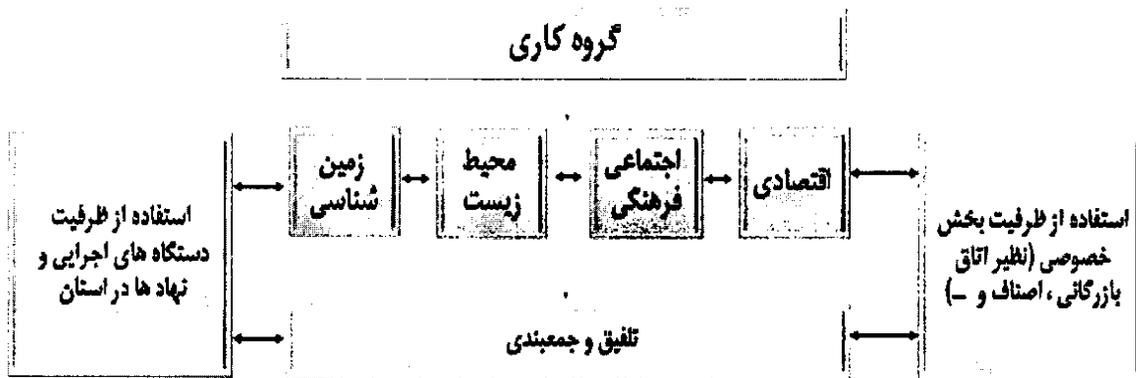
دفتر هیئت دولت

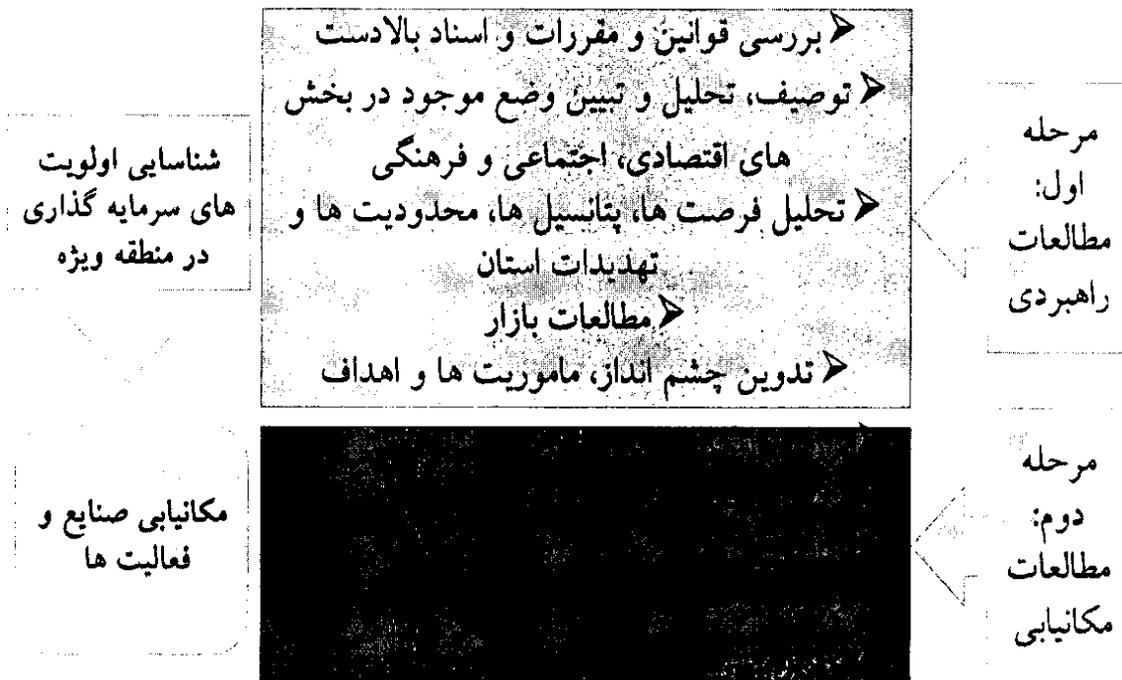
۱۲- فرایند انجام مطالعات راهبردی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

نمودار ۱- سازمان اجرایی تدوین طرح جامع منطقه ویژه اقتصادی

سازمان اجرایی تدوین طرح مطالعاتی

نمودار ۲- مراحل انجام مطالعه

دفتر هیئت دولت

۱۳- تحلیل مطالعات پایه**۱۳-۱ مزیت های نسبی استان بر اساس شاخص LQ**

محاسبه ضریب مکانی LQ

شاخص ضریب مکانی یکی از روش های تعیین مزیت نسبی می باشد. بر اساس شاخص LQ اگر مقدار شاخص LQ بزرگتر از واحد باشد این امر نشان می دهد که در منطقه موردنظر مازاد وجود دارد و منطقه این مازاد را صادر می کند. وقتی ضریب اقتصاد پایه یک فعالیت از عدد یک بزرگتر باشد، عملکرد آن فعالیت در ایجاد ارزش افزوده، از متوسط عملکرد آن فعالیت در کل کشور بهتر بوده است و از مزیت برخوردار هست. بر اساس محاسبات صورت گرفته در فعالیت های زیر ضریب LQ از یک بزرگتر بوده و نقش پررنگ تری در فعالیت های اقتصادی استان داشته است. به عبارت دیگر این فعالیت ها، فعالیت های پایه ای در اقتصاد استان هست.

جدول ۷- فعالیت های پایه ای استان بر اساس شاخص ضریب مکانی

LQ	شرح فعالیت ها	ردیف
۲/۷۷	کشاورزی، شکار و جنگلداری	۱
۲/۶۰	زراعت و باغداری	۱-۱
۳/۳۹	دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار	۱-۲
۲/۸۲	جنگلداری	۱-۳
	معادن	۲
۲/۴۳	سایر معادن (به جز نفت خام و گاز)	۲-۱
	صنعت	۳
۱/۱۲	ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی ها	۳-۱
۵/۳۶	ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک	۳-۲
۱/۷۲	ساخت سایر محصولات کانی غیر فلزی	۳-۳
	تامین آب، برق و گاز طبیعی	۴
۲/۲۸	آب	۴-۱
۱/۳۸	ساختمان	۵
۱/۱۴	عملدفعروشی، خردهفروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۶
	مستغلات، کرایه و خدمات کسبوکار	۷
۳/۰۶	خدمات واحدهای مسکونی	۷-۱
۱/۵۴	امور عمومی و خدمات شهری	۷-۲
۲/۲	امور دفاعی و انتظامی	۷-۳
۱/۲۹	تامین اجتماعی اجباری	۷-۴
۲/۱۹	آموزش	۸
۲/۷۳	آموزش ابتدایی	۸-۱
۲/۳۷	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه ای	۸-۲
۱/۴۳	آموزش عالی	۸-۳
۱/۸۸	آموزش بزرگسالان	۸-۴
۱/۷۶	بهداشت و مددکاری اجتماعی	۹
۱/۷	بهداشت و درمان	۹-۱
۳/۳۲	دامپزشکی	۹-۲
۲/۲۲	مددکاری اجتماعی	۹-۳
۱/۲۸	سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی	۱۰

ماخذ: محاسبات مشاور

۱۳-۲ وضعیت بخش کشاورزی استان

خراسان جنوبی یکی از استان های نسبتا خشک در شرق کشور است. کشاورزی این استان از دیر باز تاکنون متاثر از کمبود منابع آبی و وضعیت طبیعی استان بوده است و اقلیم تولیدی کشاورزی که آب زیادی مصرف می کنند، کمتر کشت می شود. خراسان جنوبی یکی از استان های کم بارش و کم برخوردار از منابع آبی است که با خشکسالی ۲۴ ساله استان، این وضعیت کم آبی

دفتر همت دولت

تشدید نیز شده است و به همین دلیل فعالیت‌های کشاورزی و دامداری در سال‌های اخیر تحت تاثیر کمبود شدید منابع آب در استان قرار گرفته، به طوری که برخی از روستاهای استان خالی از سکنه شده و درصد شاغلین این بخش کاهش یافته است و از ۳۳ درصد به ۲۴ درصد در سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است

ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۷، ۲۲۸۱۲ میلیارد ریال بوده که یک درصد ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است. مقایسه سهم ارزش افزوده این بخش نسبت به متوسط کشور نشان می‌دهد که سهم ارزش افزوده بخش مزبور در تولید ناخالص داخلی استان بیش از ۲ برابر متوسط آن در کشور می‌باشد.

جدول ۸- ارزش افزوده بخش کشاورزی استان به قیمت جاری ۱۳۹۷

عنوان	استان	سهم فعالیت از کل ارزش افزوده استان
زراعت و باغداری	۱۶۶۳۸	۷۳
پرورش حیوانات	۵۸۸۹	۲۵/۸
جنگلداری	۱۲۴	۰/۵
ماهگیری	۱۶۰	۰/۷
کل ارزش افزوده	۲۲۸۱۲	۱۰۰

ماخذ: گزارش اقتصادی اجتماعی و فرهنگی خراسان جنوبی

• تولید محصولات زراعی

سطح زیر کشت محصولات زراعی استان در سال زراعی ۹۹-۱۳۹۸ معادل ۸۳۹۶۹.۸۸ هکتار بوده است که از این مقدار ۸۲.۵ درصد آبی و ۱۷.۵ درصد دیم می‌باشد. میزان تولید محصولات زراعی استان در این سال ۶۶۰۲۸۵.۱۰ تن بوده است. همچنین در این سال ۵۷.۲۱ درصد سطح زیر کشت محصولات زراعی استان به کشت غلات اختصاص داشته است.

جدول ۹- سطح زیر کشت و تولید محصولات زراعی استان (هکتار - تن)

نوع کشت	سطح زیر کشت	میزان تولید
محصولات آبی	۶۹۳۴۴.۸۳	۶۱۰۰۶۲
محصولات دیم	۱۴۶۲۵.۰۵	۵۰۲۲۳.۱۱
جمع کل	۸۳۹۶۹.۸۸	۶۶۰۲۸۵.۱

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

جدول ۱۰- سطح زیر کشت و تولید محصولات زراعی عمده استان (هکتار - تن)

نام گروه	سطح زیر کشت	میزان تولید
غلات	۴۸۰۴۱.۴۵	۱۳۳۷۹۱.۶۷
حبوبات	۵۱۱.۴	۴۰۶.۲۹
محصولات صنعتی	۸۸۳۹.۰۳	۳۹۶۱۰.۵۸
سبزیجات	۱۷۸۴.۱	۴۰۹۹۵.۴
محصولات جالیزی	۶۶۸۶.۷	۱۳۳۵۲۶.۵
نباتات علوفه‌ای	۱۳۱۰۵.۲	۳۰۷۶۸۵.۶۹
سایر محصولات	۵۰۰.۲	۴۲۶۸.۹۸

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

• تولید محصولات باغی

سطح زیر کشت محصولات دائمی استان در سال ۱۳۹۹، ۹۴۴۲۹ هکتار بوده است که از این مقدار ۸۸.۵۹ درصد زیر کشت محصولات آبی و ۱۱.۴۱ درصد زیر کشت محصولات دیم می‌باشد. میزان تولید محصولات باغی آبی و دیم به ترتیب ۱۵۱۷۰۲.۳۰۶ و ۴۹۶۵.۳ تن بوده است.

جدول ۱۱- سطح زیر کشت و تولید محصولات دائمی استان (هکتار - تن)

نوع کشت	سطح زیر کشت باغات	میزان تولید
محصولات آبی	۸۳۶۵۱.۸۳	۱۵۱۷۰۲.۳۹۶
محصولات دیم	۱۰۷۷۷.۴۶	۴۹۶۵.۳
جمع کل	۹۴۴۲۹.۲۹	۱۵۶۶۶۷.۷

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

جدول ۱۲- اطلاعات محصولات کشاورزی باغی در سال ۱۳۹۹

نام محصولات	سطح زیر کشت باغات با احتساب درختان پراکنده (هکتار)			میزان تولید (تن)
	غیر بارور	بارور	جمع	
زعفران	۳۴۵	۱۶۸۰۷	۱۷۱۵۲	۷۰.۱۵
عنب	۸۷۸	۳۲۵۶	۴۱۳۴	۶۷۲۷.۱۵
انار	۳۴۲.۵	۴۰۲۷.۶۳	۴۳۷۰.۱	۵۴۰۷۴.۷
خرما	۳۸۵.۵	۱۱۴۴.۵	۱۵۳۰	۴۳۸۶.۷
زرشک	۲۸۸۷	۱۵۷۱۳.۳	۱۸۶۰۰	۲۲۰۰۲.۱۱

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

جایگاه محصولات کشاورزی استان در کشور ++

- ✓ رتبه اول کشوری و جهانی در تولید زرشک با تولید سالانه ۱۶۲۰۵ تن.
- ✓ رتبه اول کشوری در تولید عنب با تولید سالانه ۴۸۵۹ تن.
- ✓ رتبه دوم کشوری در تولید زعفران با تولید سالانه ۵۴ تن و فعالیت ۴ کارخانه فرآوری زعفران در استان و کسب رتبه نخست کیفی.
- ✓ رتبه سوم کشوری در تولید گیاهان دارویی با ۸۰۰ نوع گیاهان دارویی با کیفیت با تولید سالانه بیش از ۱۹۴۰ تن.
- ✓ رتبه چهارم کشوری تولید پنبه با تولید سالانه ۱۶۳۰۲ تن.
- ✓ رتبه پنجم کشوری تولید پسته با تولید سالانه ۱۳۸۰۶ تن.
- ✓ رتبه پنجم کشوری در تولید گل نرگس با تولید سالانه ۱۷/۱۱ میلیون شاخه.
- ✓ رتبه هشتم کشوری در تولید انار کشور با تولید سالانه ۳۷۳۵۹ تن.
- ✓ رتبه اول کشوری در تعداد قنوات شامل ۶۲۵۲ رشته قنات، ۳۲۹۹ حلقه چاه عمیق و ۲۱۸۹ رشته چشمه با برداشت سالانه ۱۲۰۶/۸ میلیون مترمکعب آب
- ✓ رتبه اول شرکت‌های سهامی زراعی در کشور از لحاظ کمی و کیفی با وجود ۷ شرکت سهامی زراعی
- ✓ رتبه دوم جمعیت شتر کشور با سهم ۲۰ درصدی به تعداد ۲۹ هزار نفر شتر
- ✓ رتبه هشتم کشوری تولید بادام با تولید سالانه ۶۴۳۲ تن

• محدودیت و چالش‌های بخش کشاورزی استان

۱. محدودیت منابع آبی و کسری مخازن در برخی از مناطق
۲. خشک‌سالی‌های پی‌درپی، کمبود و پراکنش نامناسب زمانی و مکانی بارندگی، سیل، طوفان‌های شن و باد ۱۲۰ روزه و گرم و...
۳. کاشت سنتی برخی از محصولات کشاورزی
۴. خطر ورود آفات و امراض نباتی و دامی
۵. وابستگی شدید درآمد روستائیان به کشاورزی و دامداری
۶. خرده مالکی شدید، بالا بودن سن، پایین بودن سواد، توان جسمی و مالی بهره‌برداران و پایین بودن سطح مکانیزاسیون
۷. امکان پایین سرمایه‌گذاری به دلیل محدودیت پس‌انداز
۸. محدودیت‌های بازاریابی و بازار رسانی محصول
۹. گسترش و توسعه کشت زعفران در کشور افغانستان

دفتر همت دولت

خلاصه طرح جامع
منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

سازمان مسنول:
شرکت سرمایه گذاری و توسعه منطقه ویژه اقتصادی
خراسان جنوبی

سال ۱۴۰۲

۱۰. خام فروشی محصولات کشاورزی تولیدی

۱۱. کمبود صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی در استان

• فرصت‌های توسعه در بخش کشاورزی

۱- احداث مجتمع‌های تولید و فراوری گیاهان دارویی

۲- احداث کشتارگاه‌های صنعتی دام و طیور و صنایع جانبی (کنسروسازی)

۳- ایجاد و فعال‌سازی کارخانه‌های تولید کنسانتره

۴- احداث کارخانه فرآوری شیر شتر، احداث کارخانه بسته‌بندی و صادرات شیر دارویی شتر

۵- ایجاد واحدهای بسته‌بندی خشکبار با تأکید بر تولیدات استان شامل زرشک، عناب، پسته، بادام، خرما و نظایر آن

۶- واحدهای صنعتی مرتبط با کود آلی و زیستی با تأکید بر استفاده از مواد اولیه موجود در استان

۷- ایجاد واحدهای فراوری خرما، زرشک، عناب، انار و ...

۸- ایجاد واحدهای داروسازی با توجه به وجود محصولات کشاورزی در استان با خاصیت دارویی

با توجه به آمار و ارقام در بخش کشاورزی با توجه به دارا بودن محصولات استراتژیک کشاورزی کم آب بر در استان خراسان

جنوبی و وجود بازار بکر در زمینه صادرات این محصولات، در استان و کشور واحدهایی متعددی که با تکنولوژی روز بتوانند

ارزش افزوده بالایی برای این محصولات ایجاد کنند وجود ندارد، وجود منطقه ویژه اقتصادی بیرجند با رویکرد ارتقای فن آوری

کشور و ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌تواند در این زمینه راهگشا بوده و به افزایش درآمد و اشتغال کمک نماید.

۳-۱۳ وضعیت بخش خدمات استان

ارزش افزوده گروه خدمات در سال ۱۳۹۷ معادل ۶۶۹۴۲ میلیارد رسال بوده است. سهم ارزش افزوده این بخش در تولید ناخالص

داخلی استان ۵۷ درصد بوده است که نسبت به سال قبل دو درصد رشد داشته است. در بخش خدمات زیر بخش اداره امور

عمومی و خدمات شهری کالاهای بالاترین سهم را در ارزش افزوده این بخش به خود اختصاص داده است و عمده فروشی و خرده

فروشی و آموزش به ترتیب با ۱۵/۵ و ۱۵ درصد در رده‌های بعد قرار دارند. بخش خدمات به‌گونه‌ای است که بیش از ۵۰ درصد

از تولید ناخالص داخلی و ۴۰ درصد از کل شاغلین استان در بخش خدمات (به‌صورت عام) مشغول به فعالیت می‌باشند.

جدول ۱۳- سهم ارزش افزوده زیربخش‌های خدمات (درصد)

عنوان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای	۱۸/۸	۱۸/۹	۲۱/۶	۱۹/۴	۱۵/۶	۱۵/۵	۱۵/۵	۱۷
حمل و نقل، انبارداری و پست	۸/۷	۱۱/۳	۱۰/۵	۱۲	۱۳	۱۱/۵	۱۳/۵	۱۳/۸
فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا	۰/۶۴	۰/۷	۰/۸	۰/۷۸	۰/۷۷	۰/۷۳	۰/۶۴	۰/۶۸
اطلاعات و ارتباطات	۱/۶	۱/۹	۲/۳	۲/۸	۳/۵	۴/۸	۴/۴	۳/۸
فعالیت‌های مالی و بیمه	۳/۸	۳/۹	۳/۴	۲/۲	۲/۱	۲	۱/۷	۳/۷
املاک و مستغلات	۱۶/۱	۱۸/۳	۱۷/۶	۱۴/۴	۱۴/۶	۱۴/۸	۱۳/۷	۱۳/۳
فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	۰/۹۶	۰/۸۵	۰/۹	۰/۹۴	۰/۹۸	۱/۰۵	۰/۹۸	۰/۹۴
فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۰/۷۵	۰/۸۳	۰/۹	۰/۹۴	۰/۸۷	۰/۸۸	۰/۸۴	۰/۸۴
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	۱۸/۷	۱۵/۸	۱۵/۶	۱۶/۸	۱۶	۱۶/۸	۱۶/۲	۱۵/۳
آموزش	۱۷/۷	۱۴/۵	۱۱/۷	۱۳/۶	۱۴/۸	۱۵	۱۵	۱۳/۳
فعالیت‌های مربوط به سلامت و مددکاری اجتماعی	۱۰	۱۰/۵	۱۲/۳	۱۳/۷	۱۵/۵	۱۴/۶	۱۵	۱۴/۸
فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۲/۱	۲/۱	۲/۲	۲/۱	۱/۹۲	۱/۹۲	۲/۲	۲/۱

ماخذ: گزارش اقتصادی اجتماعی و فرهنگ استان خراسان جنوبی

دفتر هیئت دولت

بخش تجارت و خدمات به‌عنوان تأمین‌کننده کالاها و خدمات موردنیاز جمعیت استان از اهمیت بسیاری برخوردار است. در حال حاضر حدود ۲۶۰۰۰ واحدهای صنفی در رسته‌های مختلف توزیعی، تولیدی خدماتی و فنی در استان مشغول به فعالیت می‌باشند. در حوزه تجارت خارجی به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های توسعه استان نیز استان خراسان جنوبی استانی است مرزی با دارا بودن بیش از ۳۳۱ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان و مشخصاً ولایت فراه افغانستان، از چهار بازارچه مرزی در چهار شهرستان مرزی (بازارچه دوکوهانه در شهرستان نهبندان - میل ۷۸ در شهرستان سربیشه - میل ۷۳ در شهرستان درمیان و یزدان در شهرستان زیرکوه) بهره برده است. همچنین استان دارای دو گمرک رسمی بیرجند و میل ۷۸ نیز هست که مبادلات رسمی با کشور افغانستان از این دو معبر انجام می‌گیرد. بیش از ۹۵ درصد صادرات استان خراسان جنوبی به افغانستان صورت می‌گیرد و بعد از آن کشور پاکستان و سایر کشورهای آسیای میانه سهم کمتر از پنج درصد از صادرات استان را به خود اختصاص می‌دهند. بنابراین با توجه به بازار سنتی به وجود آمده و همچنین نیاز کشور افغانستان به واردات کالاهای ایرانی مخصوصاً در حوزه مواد غذایی، مصالح ساختمانی، سوخت، مصنوعات پلاستیکی و ... که عمده‌ترین گروه‌های صادراتی این استان به افغانستان به حساب می‌آیند وجود استراتژی میان‌مدت و بلندمدت در زمینه تداوم حضور در کشور افغانستان و حفظ و گسترش نفوذ به این بازار بکر و تلاش در جهت تبدیل صادرات سنتی و با ریسک بالا به مبادلات تجاری مدرن و جلوگیری از خسارت وارده به تجار و بازرگانان استان و کشور در تجارت با افغانستان به یکی از اولویت‌ها و خواسته‌های استان خراسان جنوبی تبدیل شده است. همچنین تلاش در جهت توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی و خدمات HIGH TECH یکی از اهداف بنیادین تجارت خارجی استان به شمار می‌آید.

در حوزه گردشگری نیز استان خراسان جنوبی از ظرفیت بالایی برخوردار می‌باشد. خراسان جنوبی شامل محدودهای از خراسان بزرگ است که در سده‌های پیش قهستان نامیده می‌شده است و از پیشینه تاریخی بلندی برخوردار است. این استان با دارا بودن بیش از ۲ هزار و ۲۴۴ اثر تاریخی، طبیعی و گردشگری شناسایی شده که حدود ۳۴۴ اثر آن در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده و سه اثر تاریخی که در فهرست آثار جهانی ثبت شده است، از استعدادها و گردشگری قابل توجهی برخوردار است و می‌تواند جاذب و میزبان گردشگران و مسافران زیادی از سراسر کشور و جهان باشد. استان علاوه بر جاذبه‌های تاریخی از جاذبه‌های طبیعی فراوانی نیز برخوردار است. روستاها و مناطق نمونه گردشگری فراوانی در این استان وجود دارد که می‌تواند مورد بازدید گردشگران قرار گیرد، همچنین حدود ۳۵ رشته صنایع دستی در خراسان جنوبی وجود دارد که برخی از آنها فعال و دارای صادرات هستند.

• محدودیت و چالش‌های بخش خدمات

- ۱- ضعف زیرساخت‌های شهرک‌های صنفی و نمایشگاهی
- ۲- ضعف تشکل‌های صادراتی، صنعتی و... در استان.
- ۳- ضعف شبکه تأمین و توزیع کالا و خدمات و ارتباطات بین‌بنگامی
- ۴- کمبود امکانات زیربنایی ذخیره‌سازی کالا در سطح استان
- ۵- نداشتن نام و نشان تجاری ثبت‌شده برای برخی کالاهای صادراتی
- ۶- ضعف مهارت و دانش تخصصی فعالان اقتصادی اعم از بخش خصوصی و دولتی
- ۷- کمبود زیربنای اصلی لازم بخش شامل شبکه‌های حمل‌ونقل (جاده‌ای، ریلی و هوایی) و .....
- ۹- وجود تحریم‌های رسمی و غیررسمی.
- ۱۰- انزوای جغرافیایی و دوری از مراکز عمده تولید، توزیع و بازارهای مصرف (کانون‌های بزرگ جمعیتی)
- ۱۱- ضعف زیرساخت‌های محورهای مواصلاتی و عدم ثبات در تصمیمات مرتبط با تجارت خارجی در افغانستان
- ۱۲- ضعف مهارت و دانش تخصصی تجار، بازرگانان و فعالان اقتصادی اعم از بخش خصوصی و دولتی
- ۱۳- ضعف فراگیر در زمینه فعالیت‌های بازاریابی
- ۱۴- فقدان وجود تبلیغات گسترده و مناسب جهت معرفی داخلی و بین‌المللی در خصوص معرفی جاذبه‌های استان
- ۱۵- ضعیف بودن وضعیت‌های زیرساختی در مناطق گردشگری استان

• فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش خدمات

- سرمایه‌گذاری در مناطق نمونه گردشگری و روستاهای هدف گردشگری
- سرمایه‌گذاری در مناطق گردشگری کویری
- احداث مجتمع‌های فرهنگی - توریستی .
- کارگاه‌های تراش سنگ‌های قیمتی با توجه به ذخایر معدنی مناسب در استان
- معرفی و بسته‌بندی مناسب جهت صادرات محصولات صنایع دستی، بازاریابی اینترنتی، شرکت در نمایشگاه‌های خارجی
- تکمیل زنجیره تولید محصولات صنایع دستی از طریق تقویت خوشه‌های صنایع دستی در استان
- توسعه و تقویت زیرساخت‌های تجارت خارجی
- ایجاد شرکت‌های توانمند بازاریابی و صدور کالای صنعتی
- ارائه خدمات آموزشی و پذیرش دانشجوی خارجی با توجه به وجود دانشگاه‌های و مراکز آموزش عالی استان
- ارائه و صادرات خدمات فنی و مهندسی
- ارائه خدمات پزشکی و صادرات این‌گونه خدمات با توجه به هم‌جواری با مرز

۴-۱۳ وضعیت بخش معدن استان

خراسان جنوبی را می‌توان به دلیل قرارگیری در موقعیت خاص زمین‌شناسی، بهشت معادن شرق کشور نامید. خراسان جنوبی با دارا بودن قریب به ۴۰ نوع ماده معدنی جزو استان‌های با ظرفیت و پتانسیل بالا در کشور در زمینه معدن محسوب می‌شود. ساختار زمین‌شناسی منحصربه‌فرد و وجود پتانسیل‌های کانی‌های مهمی چون طلا، قلع، تنگستن، منیزیت، مس، سرب، روی، آهن و ذخایر غنی سنگ‌های تزئینی (نظیر گرانیت) موقعیت ممتازی را در تولید، عرضه و صادرات مواد معدنی برای استان به ارمغان آورده است. در اختیار داشتن بالغ بر ۷۵ درصد از زغال سنگ کشور، تنها ذخایر منیزیت ایران (شهرستان بیرجند و شهرستان سربیشه)، ذخایر و معادن مهم بنتونیت، معدن مس قلعه‌زری واقع در جنوب غرب این استان بخشی از توانمندی‌های استان در زمینه معادن می‌باشد.

استان خراسان جنوبی از نظر تمرکز صنایع یکی از کم‌تراکم‌ترین استان‌های کشور است، توجه به ذخایر معدنی هر منطقه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع طبیعی، برای هرگونه برنامه‌ریزی اقتصادی - اجتماعی امری اجتناب‌ناپذیری است.

سهم بخش معدن در ارزش افزوده استان

ارزش افزوده بخش معدن استان به قیمت جاری سال ۱۳۹۷، ۷۰۵۴ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال قبل ۱۹ درصد رشد داشته است.

جدول ۱۴- سهم بخش معدن از کل ارزش افزوده (میلیارد ریال/درصد)

استان		سال
سهم	ارزش افزوده	
۶/۳	۴۷۹۰	۱۳۹۵
۶/۶	۵۹۶۹	۱۳۹۶
۶	۷۰۵۴	۱۳۹۷

ماخذ: سالنامه آماری استان خراسان جنوبی

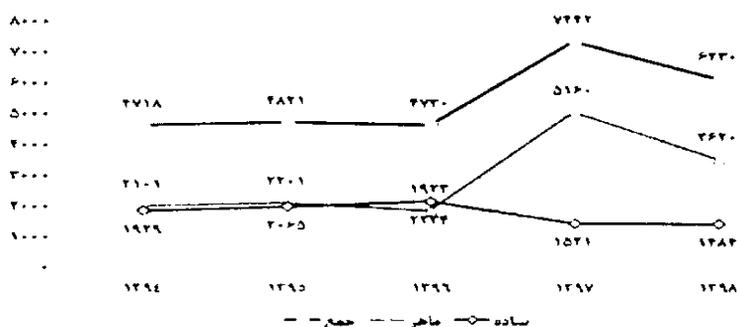
- معادن

در سال ۱۳۹۸، در مجموع ۲۵۶ معدن در حال بهره برداری وجود داشته است که نسبت به سال قبل ۱۹/۰۶ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۹۸ معادن استخراج سنگ‌های تزئینی با ۱۹/۵ درصد، استخراج بنتونیت و گل سرشوی با ۱۷/۲ و استخراج کائولن و خاک نسوز با ۱۵/۲ درصد بیشترین سهم از تعداد معادن را در این سال داشته‌اند و ۹۵/۷ درصد از استخراج‌ها به روش روباز بوده است.

۶۲۳۰ نفر در معادن استان در سال ۱۳۹۸ مشغول به فعالیت بوده‌اند. بنابراین با توجه به تعداد ۲۵۶ معدن استان در سال ۱۳۹۸ بطور میانگین در هر معدن ۳۴ نفر فعالیت داشته‌اند. معدن استخراج ذغال سنگ با ۳۶۳۳ نفر شاغل ۵۸/۳۱ درصد از شاغلان معادن استان را به خود اختصاص داده است.

نمودار ۳- تعداد شاغلان معادن استان

کل ارزش تولیدات معدنی استان در سال ۱۳۹۸، ۱۸۱۳۷۳۶۹ میلیون ریال بوده است با عنایت به استخراج ۷۱۲۶۰۰۰ تن ماده معدنی در استان در سال مزبور، متوسط ارزش هر تن ماده معدنی استخراج شده در حدود ۱ میلیون ریال بوده است. میزان ذخایر قطعی این معادن حدود ۲.۵ میلیارد تن برآورد شده است. تعداد ۴۸۱ پروانه بهره‌برداری با اشتغال ۱۰۰۸۹ نفر و ذخیره قطعی ۲۲۷۳ میلیون تن با ۴۲ ماده معدنی، تعداد ۲۴۳ پروانه اکتشاف با مساحت ۳۴۵۱ کیلومتر مربع و تعداد ۱۱۷ فقره گواهی‌نامه کشف با ذخیره قطعی بالغ بر ۱۹۰ میلیون تن در استان صادر شده است. علاوه بر این طرح‌های عمرانی و عملیات اکتشاف مواد معدنی طی سال‌های گذشته، منجر به شناسایی و معرفی چندین مورد ذخایر معدنی فلزی نظیر آهن، مس شده است که نویدبخش فرصت‌های جدید سرمایه‌گذاری در بخش معدن و صنایع معدنی استان می‌باشد. آنچه مسلم است ساختار زمین‌شناسی استان در مقایسه با الگوهای اکتشاف، مبین پتانسیل قابل توجه خراسان جنوبی به‌ویژه در ذخایر آذرین و رسوبی هست.

محدودیت و چالش‌های بخش معدن

-عدم وجود واحدهای بزرگ و مادر تخصصی در حوزه معدن

-کمبود زیربنای اصلی لازم بخش شامل شبکه‌های حمل‌ونقل و ...

-کمبود صنایع فرآوری بخش معدن

-خام فروشی مواد معدنی

-دوری از بازار فروش و مراکز عمده تولیدی و صنعتی

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش معدن

• ایجاد واحدهای فرآوری مواد معدنی شامل

• فرآوری زغال سنگ.

• تولید فرو آلیاژها (با توجه به وجود ذخایر زغال سنگ، سیلیس و آهن)

• استحصال منیزیم از دولومیت.

• فرآوری سنگ‌های تزئینی.

• فرآوری بنتونیت (ماده بنتونیت در صنایع ریختگری، حفاری، در تولید دارو و خوراک دام و طیور کاربرد دارد.)

• فرآوری پرلیت (پرلیت کاربرد فراوانی در صنایع دارد از جمله مصالح ساختمانی، باغبانی، مصارف صنعتی، صنایع

شیمیایی، کشاورزی)

• فرآوری کائولن (بیشترین کاربرد را در تولید چینی و سرامیک دارد)

• فرآوری بازالت (به‌عنوان سنگ ساختمانی، راه‌سازی و تونل‌ها)

- فرآوری فلورین (صنایع شیمیایی، سرامیک، متالوژی و اپتیک)
- تولید الیاف شیشه
- تولید سیلیکون متال
- تولید الیاف بازالت
- تولید انواع آجرهای نسوز
- تولید کاغذ از کربنات کلسیم
- فرآوری کانی غیرفلزی

۵-۱۳ وضعیت بخش صنعت استان

ارزش افزوده بخش صنعت استان در سال ۱۳۹۷، ۱۱۳۸۶ میلیارد ریال بوده که تنها ۹.۷ درصد ارزش افزوده استان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۱۵- ارزش افزوده بخش صنعت استان به قیمت جاری ۱۳۹۷

عنوان	ارزش افزوده (میلیارد ریال)
۱۳۹۵	۷۵۰۴
۱۳۹۶	۹۷۷۸
۱۳۹۷	۱۱۳۸۶

ماخذ: سالنامه آماری استان خراسان جنوبی

• کارگاه‌های صنعتی (۴۹-۱۰) نفر کارکن

استان خراسان جنوبی از نظر تمرکز صنایع، یکی از کم تراکم‌ترین استان‌های کشور می‌باشد. تعداد کارگاه‌های صنعتی دارای ۱۰ نفر کارکن به بالا ۱۱۸ کارگاه بوده است. کارگاه‌های صنعتی ۴۹-۱۰ نفر کارکن با در اختیار داشتن ۷۷/۱ درصد از کارگاه‌های صنعتی، توانسته است ۲۵/۶ درصد از اشتغال و ۲۳/۸ درصد از ارزش افزوده ایجاد شده در کارگاه‌های صنعتی استان را به خود اختصاص دهد.

ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی ۴۹-۱۰ نفر کارکن استان در سال ۱۳۹۸ معادل ۷۰۲۷ میلیارد ریال بوده است.

• کارگاه‌های بزرگ صنعتی استان (۵۰ نفر کارکن و بیشتر)

تعداد ۲۷ کارگاه بزرگ صنعتی (۵۰ نفر کارکن و بیشتر) در سال ۱۳۹۷ در استان فعالیت داشته است که ۰/۴۵ درصد از کارگاه‌های صنعتی بالای ۵۰ نفر کشور را به خود اختصاص داده است.

تعداد شاغلان این کارگاه‌ها در استان، ۵۲۶۶ نفر بوده که سهمی معادل ۷۴ درصد از کل شاغلان کارگاه‌های صنعتی استان و ۰/۳۸ درصد از شاغلان صنایع بزرگ کشور را به خود اختصاص داده است.

ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی ۵۰ کارکن و بیشتر استان در سال ۱۳۹۸ معادل ۱۶۲۱۱ میلیارد ریال بوده است.

پروانه‌های بهره‌برداری صادر شده در استان

در مجموع تعداد ۵۰۲ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی با سرمایه‌گذاری ۱۶،۶۹۴ میلیارد ریال و ظرفیت اشتغال ۱۰،۹۹۳ نفر در استان صادر گردیده است. از نظر تعداد ۴۶ درصد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی مربوطه به سایر محصولات کانی غیرفلزی، ۱۳ درصد مربوطه به محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها، ۱۰ درصد مربوطه به محصولات از لاستیک و پلاستیک، ۵ درصد مربوطه به ساخت مواد و محصولات شیمیایی و ۳ درصد مربوطه به ساخت منسوجات است. ضمن آنکه سایر محصولات کانی غیرفلزی با مجموع ۵۷ درصد، کک و فراورده‌های حاصل از نفت با مجموع ۱۵ درصد، محصولات از لاستیک و پلاستیک با مجموع ۱۳ درصد و محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها با مجموع ۵ درصد سرمایه‌گذاری پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی، بیشترین میزان سرمایه‌گذاری را به خود اختصاص داده‌اند.

دفتر هیئت دولت

بیشترین ظرفیت اشتغال به ترتیب با ۴۴ درصد، ۱۶/۲۱ درصد، ۱۶ درصد، ۱۴ درصد، ۵ درصد و ۴ درصد مربوطه به تولید سایر محصولات کانی غیرفلزی، محصولات از لاستیک و پلاستیک، محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها، ساخت مواد و محصولات شیمیایی و ساخت منسوجات هست.

مهم‌ترین محصولات تولیدی بخش صنعت استان:

انواع لاستیک، سیمان خاکستری، کاشی دیواری، کاشی سرامیک کف، لوله و اتصالات پلی‌اتیلن، بسته‌بندی خشکبار، حبوبات و زعفران، کنسانتره زغال سنگ، ماسه سیلیسی، شمش منیزیم، اکسید منیزیم، چینی بهداشتی، سنگ‌های تزئینی، کنسانتره میوه، خدمات چاپ و بسته‌بندی، پودرهای میکرونیزه معدنی

تهدیدات و چالش‌های بخش صنعت استان

- ضعف زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی
- کمبود واحدهای بزرگ و مادر تخصصی در حوزه صنعت و معدن استان
- ضعف دانش و فناوری بنگاه‌های تولیدی و عدم فعالیت مؤثر واحدهای تحقیق و توسعه
- کمبود زیربنای اصلی لازم بخش شامل شبکه‌های حمل‌ونقل (جاده‌ای، ریلی و هوایی) و .... در استان
- هزینه بالای توسعه زیرساخت‌ها به دلیل وسعت بالای استان و پراکندگی مراکز جمعیتی.
- طولانی بودن زمان متوسط اجرای طرح‌ها و بازگشت سرمایه و پایین بودن سودآوری بخش مولد (صنعت) نسبت به بخش‌های غیرمولد
- فضای نامناسب کسب‌وکار و بالا بودن ریسک سرمایه‌گذاری
- وجود تحریم‌های رسمی و غیررسمی.

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت

- تولید محصولات غذایی و مصرفی متناسب با نیاز استان‌های هم‌جوار و نیز کشور افغانستان با توجه به مرز مشترک و وجود بازارچه‌ها و گمرک مرزی
- تولید مصنوعات چینی بهداشتی، ظروف چینی با برند و فناوری روز دنیا، فرآوری و تولید مواد اولیه معدنی صنایع کاشی و سرامیک
- تولیدکک و فرآوری زغال سنگ
- سرمایه‌گذاری در حوزه ماشین‌آلات و تجهیزات معدنی
- صنایع دارویی و تجهیزات پزشکی
- صنایع نساجی و پوشاک
- صنایع نوین و دانش‌بنیان با توجه وجود دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، نیروی انسانی تحصیل کرده، امکانات آزمایشگاهی، اقلیم مناسب، کم آب بر بودن مانند
- صنایع Hi-Tech

۱۴- راهبردهای منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

منطقه ویژه اقتصادی بیرجند به‌عنوان یک مجموعه مرتبط جهت ورود به بازار افغانستان، بازارهای کشورهای آسیای میانه و همچنین بازارهای بین‌المللی، نیازمند انتخاب استراتژی‌های مناسب در حیطه صنایع موردنظر است. تصمیم‌گیری در خصوص ورود به بازارهای موردبحث از اهمیت زیادی برخوردار بوده و اثربخشی و موفقیت منطقه در حوزه‌های مختلف اقتصادی منوط به تصمیم‌گیری مناسب برای استقرار صنایع مناسب خواهد بود. طبیعتاً انتخاب صنایع با توجه به موقعیت جغرافیایی منطقه، پتانسیل‌های موجود، ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری و تجاری موجود با کشورهای منطقه، در اولویت قرار می‌گیرد. انتخاب صنایع

دفتر هیئت دولت

قابل توسعه در منطقه اهمیت به سزایی در آینده منطقه خواهد داشت. یکی از موارد کلیدی در تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری در منطقه توجه به اسناد و طرح‌های بالادستی، ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها و همچنین توجه به بازار می‌باشد. در این طرح برای تعیین و رتبه بندی راهبردها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری از روش SWOT و ماتریس QSPM استفاده شده است.

- شناسایی نقاط قوت و ضعف

جدول ۱۶- ماتریس ارزیابی عوامل محیطی داخلی (IFE)

عوامل داخلی	
نقاط ضعف	نقاط قوت
تکمیل نبودن زیرساخت‌های توسعه بلندمدت	فعالیت هم‌پیوند با گمرک رسمی مرز ماهیروود، بازارچه‌های مرزی و پایانه مرزی نزدیک‌ترین منطقه ویژه اقتصادی ایران به شاهراه حلقوی افغانستان
فعال نبودن صنایع تبدیلی و تکمیلی و کامل نبودن زنجیره ارزش	همجواری با ۳۳۱ کیلومتر مرز مشترک ایران و افغانستان واقع شدن در مرکز ثقل چهارراه ترانزیتی کریدورهای منطقه‌ای و بین‌المللی تنها منطقه ویژه اقتصادی دارای سایت اصلی در مجاورت مرکز استان و قطعه منفصله در نقطه صفر مرزی نزدیکی منطقه به فرودگاه و وجود جاده‌های مواصلاتی امن به مرز
نبود شرکت‌های تخصصی صادرات محور	ارائه دهنده خدمات آموزشی و مدیریتی و نکات علمی مورد نیاز سرمایه‌گذار با همکاری سازمان مدیریت صنعتی ایران اخذ مجوز و ایجاد دانشگاه علمی- کاربردی واحد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند و پذیرش و تربیت دانشجویان در رشته‌های مرتبط با حوزه فعالیت منطقه
تجربه پایین نیروی انسانی شاغل	اتمام مراحل اخذ مجوز برای تجار و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در کمتر از ۴۸ ساعت وجود زیرساخت‌های مورد نیاز فعالیت‌های اقتصادی در منطقه ویژه استان
تخصصی نبودن گمرک موجود در بعضی از زمینه‌های فعالیت	مدیریت توانمند بخش خصوصی وجود نیروی انسانی متخصص عدم اتکا به منابع دولتی در اداره و تأمین مالی منطقه
نبود آزمایشگاه تخصصی به منظور نمونه‌برداری شاهدی صادراتی	مهیا نمودن و تأمین مخازن و انبار جهت دپو و نگهداری کالاهای تولیدی واحدهای بزرگ اعم از پتروشیمی (فرآورده‌های نفتی، کودهای شیمیایی و ...)، محصولات کارخانجات تولید سیمان، گچ، آهن و غیره در سایت مرزی منطقه ویژه اقتصادی و انتقال سریع و به موقع به بازارهای هدف. استقرار اداره کل گمرکات استان و گمرک رسمی ماهیروود در دو سایت مرکزی و مرزی منطقه به منظور سهولت در رویه‌های صادرات و واردات - ترانزیت خارجی و داخلی و مهم‌تر از آن صادرات فرآورده‌های نفتی. تأمین‌کننده زیرساخت‌های مورد نیاز حمل‌ونقل و ترانزیت و تسهیل امور ترانسپورت و مجوز واردات کامیون‌های افغانستانی به کشور در قالب کنوانسیون‌های مشترک گمرکی و حمل و نقلی

مأخذ: محاسبات مشاور

در تحلیل محیط داخلی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند بر اساس ماتریس ارزیابی عوامل داخلی، نتایج نشان دهنده این است که در این منطقه، نقاط قوت بر نقاط ضعف غلبه دارد. این تفوق نشان دهنده قابلیت‌های مناسب و شایان توجه منطقه در توسعه اقتصادی است.

دفتر هدایت دولت

- شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها

جدول ۱۷- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)

فرصت‌ها	تهدیدها
وجود بازار مصرف بالقوه محصولات صادراتی در افغانستان، پاکستان و آسیای مرکزی	عدم ثبات در تصمیمات مرتبط با تجارت خارجی در افغانستان
وجود مواد اولیه و خام کشاورزی در کشورهای همسایه و مخصوصاً افغانستان و ظرفیت بالای کشور افغانستان در تولید مواد خام	افزایش تحریم‌های اقتصادی علیه ایران
قرار گرفتن استان در مسیر بزرگراه آسیایی و ژئوپولیتیک و موقعیت ممتاز جغرافیایی (کریدور شمال-جنوب و شرق-غرب)	ضعف زیرساخت‌ها و مناسب نبودن محورهای مواصلاتی مرزی در داخل کشور افغانستان
تشابهات فرهنگی و روابط سیاسی نسبتاً مطلوب با کشورهای منطقه	رکود اقتصادی حاکم بر کشور، نوسانات شدید قیمت‌ها، نارسایی ساختاری نظام بانکی و مالی و غلبهٔ جو سوداگرانه بر فعالیت‌های اقتصادی
مزیت نسبی در تولید صنایع دستی خاص مانند فرش دستباف و گلیم و ...	تغییرات مکرر قوانین و مقررات کشور
بهره مندی از مزیت نسبی در تولید برخی محصولات کشاورزی خاص مانند زرشک و عناب و زعفران و گیاهان دارویی	کمبود یا عدم امکان حمل‌ونقل هوایی و ریلی با کشورهای منطقه
بهره مندی از منابع غنی معدنی و کانی‌های غیر فلزی	بوروکراسی اداری و وجود ناهماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و منطقه
وجود منابع سرشار انرژی‌های نو و پاک	ضعف بنیان‌های صنعتی و کمبود برخی از صنایع در استان
چشم‌انداز مثبت در خصوص رشد اقتصادی افغانستان	عدم عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان تجارت جهانی
توجه ویژه دولت به توسعه و تکمیل زیرساخت‌های استان	
سیاست‌های تشویقی دولت برای سرمایه‌گذاری در مناطق محروم و سیاست‌های ترجیحی به مناطق ویژه	
قابلیت تبدیل استان به بندر خشک جهت توسعه فعالیت‌های بازرگانی و ترانزیتی کشور	
وجود موافقت‌نامه‌های تجاری بین ایران و کشورهای منطقه	
عضویت افغانستان در WTO	
مقرون‌به‌صرفه بودن صادرات کالا به افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی	
وجود امنیت بالا در نواحی مرزی استان و ایجاد بستر مناسب برای توسعه سرمایه‌گذاری	
وجود برخی از صنایع تبدیلی و تکمیلی در استان و امکان فراوری مواد خام وارداتی از افغانستان و همسایگان و صادرات مجدد با توجه به منابع طبیعی سرشار افغانستان	
عضویت ایران در سازمان‌های اقتصادی منطقه ای نظیر اگو و ...	
نیاز بالای کشور افغانستان به فرآورده‌های نفتی جمهوری اسلامی ایران	
وجود صنایع فعال در استان نظیر صنایع کاشی و سرامیک	

مأخذ: محاسبات مشاور

نتایج حاصل از ارزیابی ماتریس عوامل خارجی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند نشان می‌دهد که در حال حاضر فرصت‌های منطقه بر تهدیدها غلبه دارد.

استراتژی‌های مرتبط با استقرار صنایع اولویت دار با توجه به نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات

الف) استراتژی SO (استفاده از قوت‌ها برای دست‌یابی به حداکثر فرصت‌ها/تهاجم)

- توسعه صنایع تولیدکننده ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز صنایع موجود استان و کشور
- واردات مواد اولیه و خام کشاورزی (پشم و ...) از کشورهای طرف مبادله از جمله افغانستان و فراوری و صادرات مجدد
- فراوری و صادرات فرآورده‌های نفتی با عنایت به نیاز گسترده افغانستان به فرآورده‌های نفتی جمهوری اسلامی ایران
- توسعه صنایع مبتنی بر فناوری پیشرفته به منظور ایجاد ارزش‌افزوده بالا و امکان رقابت در بازارهای خارجی
- توسعه صنایع دارویی- بهداشتی با عنایت به وجود پتانسیل گیاهان دارویی استان

دفتر هیئت دولت

۶. توسعه صنایع غذایی و تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با عنایت به وجود محصولات کشاورزی خاص نظیر زرشک، عناب، زعفران در استان و محصولات کشاورزی کشور افغانستان
۷. توسعه صنایع فرآوری کانی‌های غیر فلزی
۸. استفاده از توانمندی سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی برای سرمایه‌گذاری در منطقه ویژه
۹. تدوین و اجرای برنامه‌های لازم برای افزایش کیفیت کالاهای صادراتی همراه با دانش و فرهنگ صادراتی فعالین منطقه
۱۰. معرفی پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری منطقه از طریق برگزاری نمایشگاه‌ها، همایش‌ها و بازدید هیئت‌های سرمایه‌گذاری وابسته بازرگانی ایران در کشورهای خارجی و وابسته بازرگانی کشورهای خارج در ایران
۱۱. توسعه خدمات انبارداری
۱۲. توسعه خدمات آموزشی و فرهنگی

ب) استراتژی ST (استفاده و تقویت قوت‌ها برای حداقل کردن تهدیدها) حفظ و تقویت وضع موجود

۱. بهبود فضای کسب و کار منطقه به عنوان مزیت ویژه رقابتی
۲. استفاده از ظرفیت همگرایی‌های منطقه‌ای مثل اکو،
۳. حفظ و توسعه سهم کشور ایران از بازار کشورهای هدف
۴. جذب سرمایه‌گذاری کشور افغانستان در منطقه ویژه اقتصادی
۵. کمک به ایجاد و توسعه شرکت‌های مدیریت صادرات در منطقه

ج) استراتژی WO (حداقل کردن ضعف‌ها با استفاده از فرصت‌ها) (تلاش)

۱. ارتقای دانش تخصصی تجار و سرمایه‌گذاران
۲. کمک به ایجاد و تقویت زیرساخت‌های بازرگانی
۳. کمک به شکل دهی هسته اولیه بندر خشک
۴. استقرار صنایع کم آب بر و سازگار با اقلیم منطقه
۵. جلب همکاری و هم‌افزایی مقامات محلی به منظور همسو کردن سیاست‌گذاری‌ها و استفاده از منابع این برنامه‌ها و طرح‌ها در اجرای برنامه توسعه ای منطقه

د) استراتژی WT (برطرف کردن ضعف‌ها و تهدیدها) (انتظار)

۱. برطرف کردن ضعف‌ها تا حد امکان برای بهره‌گیری از فرصت‌های احتمالی
۲. تقویت روابط همکاری با ذینفعان و شرکای استراتژیک منطقه و گسترش دامنه همکاری‌ها
۳. تولید کالاهای باکیفیت در حوزه صادرات و ارائه خدمات پس از فروش با نگاه حضور بلندمدت در بازار
۴. کمک به تقویت زیرساخت‌های مرتبط با تجارت خارجی در استان

دفتر هم‌ثت دولت

۱-۱۴ اولویت بندی راهبردها

جدول ۱۸- اولویت بندی استراتژی های منطقه ویژه اقتصادی بیرجند بر اساس ماتریس QSPM

اولویت	عنوان استراتژی	نمره جذابیت نهایی	علامت
۱	توسعه صنایع مبتنی بر فناوری پیشرفته به منظور ایجاد ارزش افزوده بالا و امکان رقابت در بازارهای خارجی	۲۰/۳۵۷۵	SO۴
۲	توسعه صنایع تولید کننده ماشین آلات و تجهیزات مورد نیاز صنایع موجود استان و کشور	۱۹/۱۷۰۷۳	SO۱
۳	جذب سرمایه گذاری کشور افغانستان در منطقه ویژه اقتصادی	۱۶/۱۰۶۵	ST۴
۴	توسعه صنایع غذایی و تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با عنایت به وجود محصولات کشاورزی خاص نظیر زرشک، عناب، زعفران در استان و محصولات کشاورزی کشور افغانستان	۱۵/۴۴۱۸۳	SO۶
۵	توسعه صنایع فرآوری کانی های غیر فلزی	۱۵/۳۹۹۸۱	SO۷
۶	فرآوری و صادرات فرآورده های نفتی با عنایت به نیاز گسترده افغانستان به فرآورده های نفتی جمهوری اسلامی ایران	۱۵/۳۳۱۲۲	SO۳
۷	استفاده از توانمندی سرمایه گذاران خارجی و داخلی برای سرمایه گذاری در منطقه ویژه	۱۵/۲۲۲۹۳	SO۸
۸	واردات مواد اولیه و خام کشاورزی (پشم و ...) از کشورهای طرف مبادله از جمله افغانستان و فرآوری و صادرات مجدد	۱۴/۶۵۱۹۷	SO۲
۹	توسعه صنایع دارویی - بهداشتی با عنایت به وجود پتانسیل گیاهان دارویی استان	۱۴/۴۶۸۸	SO۵
۱۰	کمک به ایجاد و توسعه شرکت های مدیریت صادرات در منطقه	۱۴/۴۰۱۰۵	ST۵
۱۱	استفاده از ظرفیت همگرایی های منطقه ای مثل اکو	۱۴/۳۸۴۲۵	ST۲
۱۲	کمک به تقویت زیرساخت های مرتبط با تجارت خارجی در استان	۱۴/۰۷۷۸۲	WT۴
۱۳	بهبود فضای کسب و کار منطقه به عنوان مزیت ویژه رقابتی	۱۳/۷۴۶۰۱	ST۱
۱۴	حفظ و توسعه سهم کشور ایران از بازار کشورهای هدف	۱۳/۶۹۴۴۶	ST۳
۱۵	تولید کالاهای با کیفیت در حوزه صادرات و ارائه خدمات پس از فروش با نگاه حضور بلندمدت در بازار	۱۳/۳۷۱۵۲	WT۳
۱۶	جلب همکاری و هم افزایی مقامات محلی به منظور همسو کردن سیاست گذاری ها و استفاده از منابع این برنامه ها و طرح ها در اجرای برنامه توسعه ای منطقه	۱۳/۰۲۱۲۵	WO۵
۱۷	کمک به ایجاد و تقویت زیرساخت های بازرگانی	۱۲/۹۲۷۶۲	WO۲
۱۸	توسعه خدمات آموزشی و فرهنگی	۱۲/۶۵۸۳	SO۱۲
۱۹	معرفی پتانسیل های سرمایه گذاری منطقه از طریق برگزاری نمایشگاه ها، همایش ها و بازدید هیئت های سرمایه گذاری، وابسته بازرگانی ایران در کشورهای خارجی و وابسته بازرگانی کشورهای خارج در ایران	۱۲/۴۹۸۶۴	SO۱۰
۲۰	برطرف کردن ضعف ها تا حد امکان برای بهره گیری از فرصت های احتمالی	۱۲/۳۷۰۰۴	WT۱
۲۱	توسعه خدمات انبارداری	۱۲/۳۴۳۴۷	SO۱۱
۲۲	تقویت روابط همکاری با ذینفعان و شرکای استراتژیک منطقه و گسترش دامنه همکاری ها	۱۲/۰۰۵۶۲	WT۲
۲۳	تدوین و اجرای برنامه های لازم برای افزایش کیفیت کالاهای صادراتی همراه با دانش و فرهنگ صادراتی فعالین منطقه	۱۱/۹۴۱۴۱	SO۹
۲۴	کمک به شکل دهی هسته اولیه بندر خشک	۱۱/۲۵۱۶۹	WO۳
۲۵	ارتقای دانش تخصصی تجار و سرمایه گذاران	۱۱/۱۸۵۴۱	WO۱
۲۶	استقرار صنایع کم آب بر و سازگار با اقلیم منطقه	۸/۵۶۳۶۷۶	WO۴

مأخذ: محاسبات مشاور

دفتر همت دولت

BIRJAND Special Economic Zone

منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

خلاصه مطالعات طرح جامع

منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

مشاور: دانشگاه بیرجند

دانشگاه بیرجند

دفتر هیئت دولت

۱۵- تحلیل گروه‌های هدف

گروه‌های هدف کاربری‌های پیشنهادی در سه بخش کشاورزی، خدمات، معدن و صنعت به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۱۹- تحلیل گروه‌های هدف و تقاضاهای موثر صنعتی، بازرگانی و خدماتی

بخش	عنوان	گروه‌های هدف
کشاورزی	تولید، فرآوری و بسته بندی محصولات کشاورزی	صنعتگران در حوزه فرآوری و صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی، تعاونی‌های کشاورزی، تولیدکنندگان محصولات بهداشتی و دارویی، تجار و بازرگانان صنایع کشاورزی، غذایی و دارویی، علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در این بخش
	تولید نهاده‌های دامی	
	توسعه فعالیت‌های گلخانه‌ای و مجتمع های گیاهان دارویی	
	تولید، فرآوری و بسته‌بندی محصولات دامی و شیلات	
	تولید ادوات و وسایل مورد نیاز کشاورزی	
	فرآوری و بسته بندی گیاهان دارویی	
	ایجاد کارخانه‌های تولید کنسانتره و خشکبار میوه	
خدمات	ایجاد و توسعه شرکت حمل و نقل محور	شرکت‌های فعال در زمینه خدمات حمل و نقل و توزیع، فعالان انبارداری و سردخانه، تجار و شرکت‌های بازاریابی و خدمات تجاری، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، شرکت‌ها و نهادهای دانش‌بنیان، صنایع‌های تک، استارت‌آپ‌ها و شتاب‌دهنده‌های کسب و کارهای دیجیتال و نوین، سرمایه‌گذاران علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در این بخش
	ایجاد و توسعه فضاهای انبارداری و ذخیره	
	سرمایه‌گذاری در حوزه آموزش	
	ایجاد مراکز و دفاتر خدمات تجاری، خدمات بازرگانی و بازاریابی	
معدن	فرآوری کانی‌های غیر فلزی	سازندگان مسکن و فعالان بخش ساخت و ساز، فعالان بخش تولید و فرآوری سنگ‌های ساختمانی و تزئینی، صنعت‌گران و تجار محصولات فلزی، شرکت‌های صنعتی و معدنی، شرکت‌های اکتشاف و استخراج، صادرکنندگان مواد معدنی، تولیدکنندگان ماشین‌آلات معدنی، سرمایه‌گذاران علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در این بخش
	فرآوری انواع سنگ‌های تزئینی، قیمتی و نیمه قیمتی	
	ایجاد واحدهای فرآوری مواد معدنی با توجه به غنای ذخایر معدنی	
	فرآوری فلزات	
صنایع	صنایع غذایی	تولیدکنندگان مواد غذایی، تجار و بازرگانان مواد غذایی، شرکت‌های داروسازی و تحقیقات دارویی، واردکنندگان و صادرکنندگان کالاها و تجهیزات پزشکی، سازندگان و پیمانکاران بخش ساختمان، بنگاه‌ها و تولیدی‌های فعال در بخش ساختمان، خودروسازان و تولیدکنندگان قطعات خودرو، مصرف‌کنندگان و نمایندگی‌های محلی و منطقه‌ای، فعالان صنایع پوشاک، سرمایه‌گذاران علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در صنایع
	دارویی بهداشتی	
	صنایع الکترونیک، خودرو و فلزی	
	صنایع کانی غیرفلزی	
	صنایع شیمیایی و نفت	
	صنایع نساجی	
	سایر صنایع	

ماخذ : مطالعات مشاور

دفتر همت دولت

۱۶- جمع‌بندی مطالعات بازار

با توجه به موقعیت جغرافیایی خاص استان خراسان جنوبی و قرار گرفتن استان در کریدور ارتباطی شمال- جنوب و شرق به غرب و داشتن مرز مشترک با کشور افغانستان بازار هدف طرح به دو بخش بازار داخلی و خارجی تقسیم می‌شود

الف- بازار خارجی با اولویت بازار کشور افغانستان، پاکستان و کشورهای آسیای میانه

ب- بازار داخلی: شامل استان خراسان جنوبی و سایر استانهای کشور

افغانستان

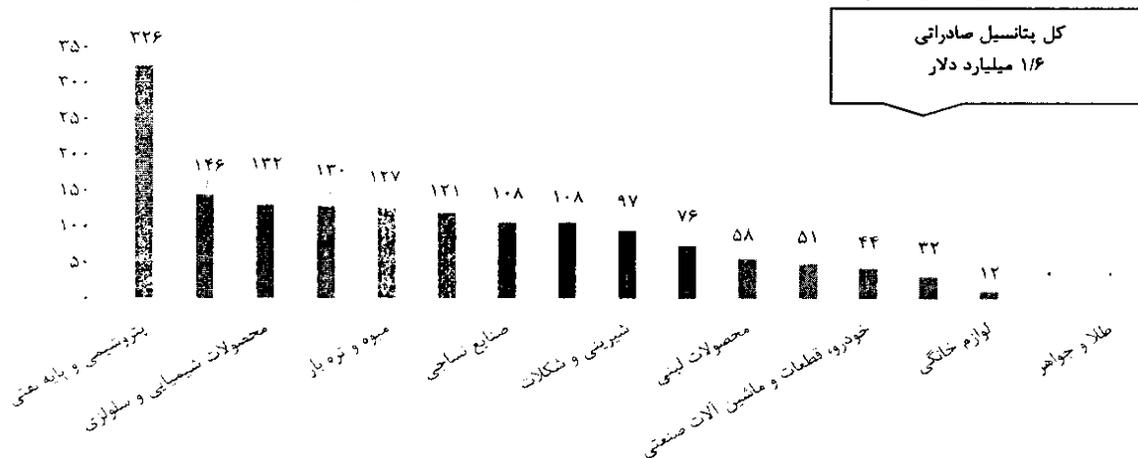
افغانستان یکی از همسایگان شرقی ایران است. مساحت افغانستان ۶۵۲۲۲۵ کیلومترمربع است. و از این نظر چهل و دومین کشور پهناور دنیاست. جمعیت آن در سال ۲۰۱۸، ۳۷-۳۴.۹۴۰ نفر بوده که آن را در رتبه چهل و دوم پرجمعیت‌ترین کشورهای دنیا قرار می‌دهد. تولید ناخالص داخلی (بر مبنای برابری قدرت خرید) در سال ۲۰۱۹ معادل ۵۵ میلیارد دلار بوده است. بر اساس مطالعات انجام شده توسط اداره زمین شناسی آمریکا در سال ۲۰۰۶ ارزش ذخایر نفت و گاز افغانستان بالغ بر ۳۰۰ میلیارد دلار و ارزش منابع معدنی افغانستان قریب به ۱۰۰۰۰ میلیارد دلار می‌باشد.

شرکای صادراتی این کشور در سال (۲۰۱۸): پاکستان ۴۲/۹ درصد، هند ۴۰/۶ درصد، چین ۳/۲، ترکیه ۲/۵، ایران ۲/۳ درصد، امارات ۱/۸، عراق ۱/۵، تاجیکستان ۰/۸ درصد، عربستان ۰/۷ درصد و آلمان ۰/۶ درصد بوده است

عمده ترین شرکای وارداتی افغانستان (۲۰۱۸) :

ایران ۱۷/۱، چین ۱۵/۸، پاکستان ۱۴/۷، قزاقستان ۱۰/۷، ازبکستان ۷/۵، ژاپن ۵/۶، ترکمنستان ۵/۲، هند ۴/۸، مالزی ۳/۸ و روسیه ۲/۱ درصد بوده است. افغانستان بیش از ۹۰ درصد از نیازهای خود را از همسایگان تامین می‌کند ایران یکی از شرکای افغانستان با صادرات سالانه حدود ۳ میلیارد دلار می‌باشد که بیش از یک سوم آن از مرزهای استان خراسان جنوبی می‌باشد. هم‌چنین ارزش واردات ایران از افغانستان در سال ۲۰۱۹ معادل ۱۱ میلیون دلار بوده است.

نمودار ۴- پتانسیل صادراتی ایران در بازار افغانستان به تفکیک گروه های کالایی (سال ۲۰۱۸ - میلیون دلار)

ماخذ: سازمان توسعه تجارت ایران

اقلام عمده صادراتی ایران به افغانستان

روغن های سبک، سیب تازه، هیدروکربن های حلقوی (غیر از سیکلاتها) میله‌های آهنی یا فولادی، گازهای نفتی، گوجه فرنگی، خامه شیر، کفپوش، پروفیل، نفت یا روغن‌های معدنی، پیاز و موسیر، هندوانه، رب گوجه‌فرنگی، سیمان، زعفران فله، شیرینی بدون کاکائو، آبمیوه، هادی‌های برقی، خوراک دام، بیسکویت

دفتر هیئت دولت

اقلام عمده وارداتی ایران از افغانستان

نباتات و اجزای آن، دانه کنجد، تخم زیره سبز، شتر، گاو گوشتی، پيله گرم ابریشم، سنگ-های مرمری، تخم سبزیجات، عصاره-های نبات

حدود یک سوم مبادلات اقتصادی ایران و افغانستان از استان خراسان جنوبی صادر می‌شود. در سال ۱۳۹۹ حدود ۸۴۰ میلیون دلار کالا از استان خراسان جنوبی (۲۰۰ میلیون دلار صادرات قطعی و ۶۴۰ میلیون دلار صادرات ماده ۱۱۶) از استان خراسان جنوبی به این کشور صادر شده است. با توجه به مسیر کوتاه از استان خراسان جنوبی تا ولایت فراه افغانستان، این استان می‌تواند نقش مهمی در توسعه مبادلات تجاری با افغانستان داشته باشد. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی در استان و ایجاد قطعه منفصله در نقطه صفر مرزی در توسعه مبادلات اقتصادی از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد.

- سایر کشورهای هدف

با توجه به قرارگیری استان خراسان جنوبی در مسیر شمال - جنوب و مسیر شرق - غرب، کشورهای آسیای میانه با توجه به بازار مصرف مناسب و اشتراکات مختلف فرهنگی اقتصادی و ... برخی از کشورها با ایران می‌تواند بازار مناسبی برای توسعه مبادلات اقتصادی منطقه ویژه اقتصادی باشد.

جدول ۲۰- جمع‌بندی کلی تحلیل گروه‌های هدف و تقاضاهای موثر صنعتی، بازرگانی و خدماتی (میلیون نفر- میلیارد دلار)

کشور	جمعیت	تولید ناخالص داخلی	اقلام عمده وارداتی از جهان	اقلام وارداتی از ایران
پاکستان	۲۰۶	۳۰۰	نفت، مشتقات نفتی، ماشین‌آلات، پلاستیک، تجهیزات حمل‌ونقل، روغن خوراکی، کاغذ و مقوا، آهن و فولاد و چای	گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی، پوست خام دباغی نشده، ترانسفورماتورها، مصنوعات پلاستیکی، کاشی یا سرامیک، سیب‌درختی، کف‌پوش‌های سینتتیک یا مصنوعی، پلی‌اتیلن
ترکمنستان	۵.۵	۳۸	سوخت معدنی، مواد شیمیایی، محصولات غذایی، دارو و مواد پلاستیکی	مواد غذایی، صنایع سبک، وسایل نقلیه، محصولات شیمیایی، لوازم برقی، سیمان، محصولات پلاستیکی
قزاقستان	۱۷.۵	۱۸۴	ماشین آلات و لوازم الکترونیکی، محصولات شیمیایی و دارویی، پلاستیکی، مواد غذایی و ابزار آلات	مواد شیمیایی، مواد معدنی و مواد غذایی
قرقیزستان	۶	۷	ماشین آلات و تجهیزات مکانیکی، قیر، کاغذ، وسایل برقی، پلاستیک، لوازم آرایشی و بهداشتی	فرش، محصولات پلاستیکی، ظروف شیشه ای، پلیمرها
تاجیکستان	۹.۵	۹	گندم، خودرو، دارو، مواد غذایی، روغن	پلی اتیلن، ماشین آلات کشاورزی، کاشی و سرامیک، فرش، دارو، خرما، شیشه، چای
ازبکستان	۳۱	۶۷	وسایل نقلیه، دارو، پلیمر و.....	شیشه، نساجی، پلیمر، قیر، ظرف شیشه ای

دفتر هیئت دولت

۱۷- مزیت های نسبی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

- ۱- قرار گرفتن در مرکز ثقل محور ترانزیتی چابهار - زاهدان - بیرجند - مشهد - سرخس (خط ارتباطی بندر مهم چابهار در جنوب شرقی ایران و سرخس در همسایگی تعدادی از کشورهای آسیای میانه)
- ۲- قرار گرفتن در مسیر ترانزیتی بندرعباس - افغانستان و وجود تسهیلات در برقراری ارتباطات تجاری، صنعتی و خدماتی با کشورهای آسیای میانه و افغانستان با فرصت طلایی (افغانستان کشوری در حال بازسازی و رو به رشد است و بازار مصرف بسیاری از محصولات و فرآورده-ها را به خود اختصاص می-دهد) و نقش آفرینی منطقه ویژه همچون بندر تجاری خشک در اقتصاد کلان کشور.
- ۳- دسترسی به فرودگاه بین‌المللی در فاصله کمی از منطقه ویژه.
- ۴- پل ارتباطی بین بندر مهم خاورمیانه و آسیای میانه به منظور دپوی کالاهای ترانزیتی، مواد اولیه موردنیاز خطوط و تولید همچنین تمرکز توزیع و انتقال کانتینرهای خالی و دپوی آن.
- ۵- فاصله منطقه ویژه اقتصادی تا اولین ولسوالی فراه ۸۰ کیلومتر و فاصله تا مرکز ولایت فراه ۱۲۰ کیلومتر.
- ۶- نزدیک ترین منطقه ویژه اقتصادی ایران به شاهراه حلقوی افغانستان .
- ۷- تنها منطقه ویژه اقتصادی ایران دارای سایت اصلی در مجاورت مرکز استان و قطعه منفصله در نقطه صفر مرزی .
- ۸- فراهم بودن زیرساخت های سرمایه گذاری .
- ۹- صدور تمامی مجوزهای مورد نیاز سرمایه گذاری به صورت رایگان و امکان واگذاری زمین در کمتر از ۷۲ ساعت

۱۸- شاخص های استقرار صنایع و فعالیت ها در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

با توجه به ظرفیت های قانونی، ظرفیت ها، منابع و امکانات موجود در استان و همچنین فرصت های تجاری موجود، صنایع در نظر گرفته شده در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند مبتنی بر سه اصل زیر می باشد :

- ۱- وجود مواد اولیه در منطقه و امکان تأمین آن
- ۲- وجود بازار هدف با رویکرد بازار صادراتی
- ۳- وجود نیروی کار متخصص در استان
- ۴- سازگاری با شرایط اقلیمی منطقه و محیط زیست
- ۵- وجود منابع انرژی مورد نیاز صنعت در منطقه

۱۹- اهم طرح های قابل سرمایه گذاری در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

با در نظر گرفتن ظرفیت های موجود در حوزه های مختلف کشاورزی، صنعتی، معدنی و تجاری استان و بازار مناسب در کشورهای هدف، اهم طرح های قابل سرمایه گذاری در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند موارد زیر است

- ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش محصولات کشاورزی (خرما ، زرشک ، زعفران و ...)
- خدمات سردخانه ای
- تولید و بسته بندی مواد غذایی
- فرآوری گیاهان دارویی
- تولید دارو و فرآورده های دارویی
- احداث کارخانه تولید دارو و مکمل های درمانی دام و طیور
- انواع لعاب کاشی و سرامیک
- تولید و مونتاژ انواع ماشین آلات معدنی

- تولید الیاف شیشه و محصولات الیاف شیشه
- تولید الیاف بازالت
- فرآوری کرک و پشم
- فرآوری سنگ‌های قیمتی و نیمه قیمتی
- فرآوری کرومیت ، گرانیت و ...
- تولید انواع کرم‌های گیاهی
- احداث پایانه صادراتی و نمایشگاهی سنگ و مواد معدنی
- تولید و مونتاژ انواع ادوات کشاورزی
- واحد مونتاژ خودرو
- طرح تولید انواع آجرهای نسوز اسیدی و قلیایی
- طرح تولید مصنوعات شیشه‌ای

۲۰- پهنه بندی

با توجه به پتانسیل و ظرفیت‌های موجود استان از یک طرف و مطالعات بازار از طرف دیگر و همچنین بر اساس امکانات مبادله منطقه با حوزه نفوذ در زمینه جذب سرمایه، نیروی کار و خدمات پشتیبان از این حوزه‌ها و نهایتاً با در نظر گرفتن الزامات زیست محیطی، پهنه بندی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۲۱- مشخصات و ویژگی‌های هر یک از پهنه‌ها

ردیف	نام پهنه	ماهیت کنونی پهنه	نقش و عملکرد آتی پهنه	نوع کاربری متناسب
۱	محدوده صنعتی	زمین‌های بایر و فاقد کاربری	صنعتی	صنایع فلزی، الکترونیک و خودروسازی، سلولوزی، شیمیایی، نساجی، دارویی و غذایی و ...
۲	لجستیکی	زمین‌های بایر و فاقد کاربری	انبار و پارکینگ	انبارهای روباز و سرپوشیده ، پایانه‌های بار
۳	محدوده تجاری خدماتی	زمین‌های بایر و فاقد کاربری	خدماتی	اداری ، تجاری، انبار، پشتیبان، خدمات، تاسیسات و تجهیزات و ...
۴	رفاهی آموزشی	زمین های دارای بوته های گیاهی و زمین‌های بایر و فاقد کاربری و حرایم	فضای سبز، رفاهی و آموزشی	فضای سبز ، آموزشی و ...

ماخذ: محاسبات مشاور

دفتر همبست دولت

الف - پهنه صنعتی و صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی

با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان در بخش‌های مختلف اقتصادی، بخش عمده‌ای از مساحت قطعه اصلی منطقه ویژه به فعالیت‌های تولیدی و صنعتی اختصاص پیدا کرده است. مهم‌ترین فعالیت‌های قابل استقرار در پهنه صنعتی شامل

جدول ۲۲- فعالیت‌های قابل استقرار در پهنه صنعتی

ردیف	رشته فعالیت	عنوان طرح‌های عمده
۱	کانی‌های غیرفلزی	تولید کاغذ، تولید اجرهای نسوز دولومیتی تولید الیاف شیشه، تولید سنگ‌های ساختمانی فراوری سنگ‌های قیمتی و نیمه قیمتی تولید الیاف بازالت، تولید کاشی و سرامیک تولید سنگ‌های زینتی، تولید انواع پودرهای میکرونیزه تولید کک زغال سنگ، تولید کنسانتره زغال سنگ صنایع کاشی و سرامیک، تولید رنگ‌های چینی و سرامیکی
۲	خودروسازی	تولید شیشه اتومبیل، تولید موتورسیکلت برقی، تولید تجهیزات اتومبیل
۳	بخش شیمیایی	تولید پودر لاستیک از لاستیک مستعمل
۴	صنایع فلزی	تولید شمش منیزیم، اتصالات لوله‌های آب و گاز فراوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی (زعفران زرشک عناب و ..
۵	صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی	تولید و بسته‌بندی روغن‌های حیوانی روغن‌کشی از دانه‌های گیاهی، تولید آرد تولید انواع دمنوش گیاهی، فراوری کنجد
۶	بخش الکترونیک	تولید دوربین‌های بادی
۷	تولید محصولات چوبی	تولید مبلمان
۸	ساخت محصولات و ابزار پزشکی و -	تولید سرنگ، تولید دارو محصولات آرایشی و بهداشتی، تولید اسانس گیاهان دارویی
۹	فراوری محصولات دام	فراوری کرک و پشم
۱۰	ساخت کاغذ و محصولات کاغذی	تولید کاغذدیواری
۱۱	دباغی و پرداخت چرم و سایر محصولات چرمی	تولید محصولات چرمی
۱۲	نساجی	احداث واحدهای ریسندگی، پوشاک

ب- پهنه لجستیکی

این پهنه شامل: خدمات ترخیص کالا (بازرسی، کنترل و نظارت گمرکی) انبارهای مسقف، هانگارد و رو باز تفکیکی برای واردات، صادرات و ترانزیت و باسکول (تجهیزات توزین ناوگان)، مکان مناسب جهت توقف ناوگان با فضای پارک مکفی برای ناوگان باری می باشد

ج- پهنه تجاری خدماتی

در پهنه خدماتی سعی شده است که انواع تأسیسات، تسهیلات خدماتی و فضای باز موردنیاز منطقه در نظر گرفته شود. و برای کاربری تجاری محدودیتی لحاظ نخواهد شد. این پهنه شامل مواردی از قبیل دفاتر خدمات مالی شامل بیمه، بانک، نمایشگاه و پایانه های صادراتی، ساختمان اداری و ... است.

د- رفاهی - آموزشی

ایجاد مراکز آموزشی و علمی از جمله مرکز علمی کاربردی، مکان‌هایی برای اقامت موقت رانندگان و بهره‌وران (اقامت‌گاه، مسجد و رستوران) و ... در این پهنه استقرار می‌یابند.

دفتر هدایت دولت

۲۱- وسعت هر یک از گروه‌های صنعتی پیشنهادی

به منظور تعیین مکان مناسب برای گروه‌های صنعتی مدنظر جهت فعالیت در محدوده طرح، خصوصیات عمده هر یک از گروه‌های صنعتی با توجه به عوامل زیر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

- آلودگی (صوتی، فاضلاب، گردوغبار، بو و ...)
- میزان حمل‌ونقل بار و جابجایی مسافر
- رعایت سازگاری در تعیین کاربری‌ها
- رعایت دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌های مصوب نهادهای زیربسط

از کل محدوده قطعه اصلی ۳۱۳ هکتار (حدود ۶۹.۵ درصد) به کاربری‌های مختلف صنعتی اختصاص پیدا کرده است.

جدول ۲۲- وسعت کاربری‌ها در سایت اصلی منطقه

مساحت (هکتار)	نوع کاربری و فعالیت
۶۳	کانی غیر فلزی
۶۳	صنایع فلزی، خودروسازی و الکترونیک
۴۶	صنایع غذایی و تبدیلی تکمیلی بخش کشاورزی
۴۵	صنایع نفت و شیمیایی
۳۲	دارویی و بهداشتی
۲۴	نساجی و پوشاک
۲۵	سلولزی
۱۵	صنایع خرد
۲۴	انبار
۱۴	تجاری خدماتی
۸	فرهنگی و آموزشی و رفاهی
۵	پارکینگ و خدماتی
۵	تاسیسات
۲	سایر

ماخذ: محاسبات مشاور

دفتر هشت دولت

-وسعت کاربری‌ها در سایت مرزی

با توجه به کارکرد تجاری مرز، بیشتر کاربری‌ها به خدمات تجاری مانند انبار و ... اختصاص پیدا خواهد کرد اما در صورت لزوم واحدهای پشتیبان صنعتی با توجیه بالا قابل بهره برداری خواهد بود.

جدول ۲۴- وسعت کاربری‌ها در سایت مرزی منطقه

مساحت (هکتار)	نوع کاربری و فعالیت
۱۶	انبار روباز
۱۴	انبار اختصاصی
۵	انبار عمومی
۷	ترانزیتی
۲۱	ترانشیپ
۲	خدماتی - اداری
۱۳	پارکینگ
۰/۷	پمپ گازوییل
۱۸	مغایر

ماخذ: محاسبات مشاور

۲۲- جانمایی و تدقیق کاربری‌های پیشنهادی در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

طراحی ساختار فضایی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند، گذشته از برخی قوانین و آئین نامه‌ها و مقررات مصوب، رعایت یکسری شاخص‌های اجرایی و ضوابط طراحی ضروری است. از سویی نیز یکسری عوامل و شرایط جهت گیری‌های خاصی را به الگوی طراحی مجموعه دیکته می‌کنند و خواه ناخواه شکل گیری و بافت فیزیکی منطقه ویژه اقتصادی را به سمت و سوی خاصی هدایت می‌کنند. برخی از عمده‌ترین عوامل مؤثر بر طراحی ساختار کالبدی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند را به شرح زیر می‌باشد:

- شرایط محیطی و ویژگی‌های اقلیمی منطقه (درجه حرارت و نوسانات آن، میزان بارندگی و توزیع زمانی آن، جریان‌ها و شدت وزش باد و جهت بادهای اصلی و ...)

- وضعیت آب و خاک منطقه و کاربری‌های اراضی اطراف

- موقعیت جغرافیایی منطقه

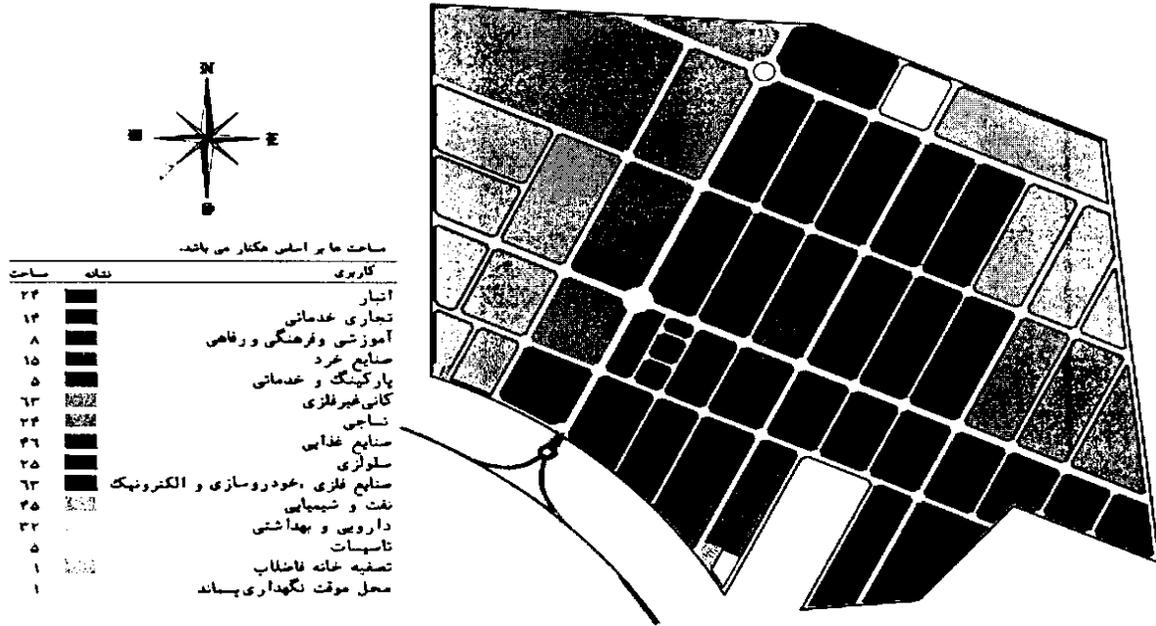
- دسترسی به امکانات زیربنایی از جمله آب، برق، گاز، مخابرات، امکانات ماهواره‌ای، فیبرنوری و به ویژه دسترسی به جاده‌های ارتباطی و خطوط آهن و امکانات ارتباطی

- وضعیت منطقه از نظر فعالیت‌های اقتصادی و استقرار واحدهای تولیدی و خدماتی و چگونگی مبادلات جاری در منطقه، به ویژه وضعیت کاربری‌های صنعتی و کارگاهی و مراکز خدمات فنی و مهندسی و کانون‌های مشاوره‌ای و خدمات تجاری و مالی و بیمه‌ای در منطقه.

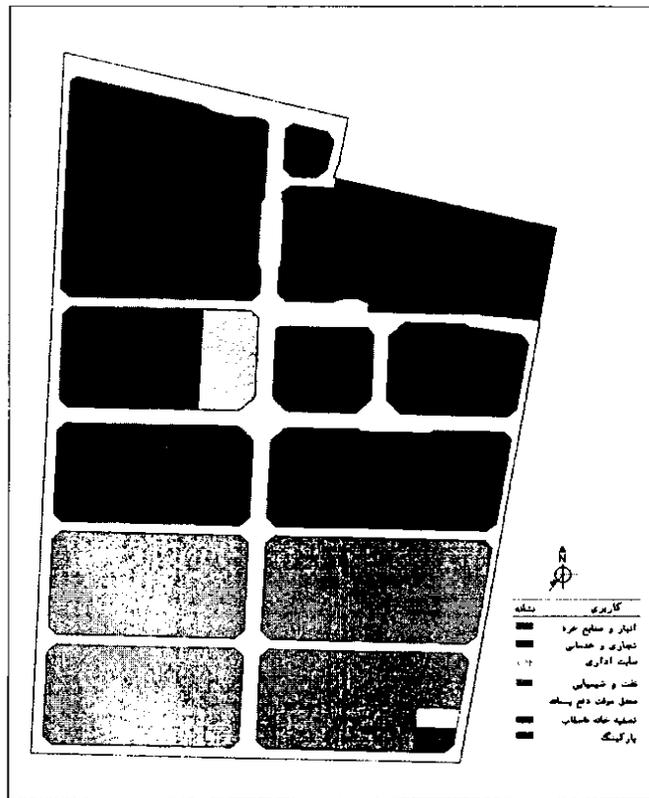
دفتر هیئت دولت

نقشه ۳- کاربری ها در قطعه اصلی منطقه ویژه اقتصادی

نقشه ۴- کاربری ها در قطعه مرزی منطقه ویژه اقتصادی

۲۳- فاز بندی اجرای طرح

طرح ایجاد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند در ۵ فاز ۲ ساله و به مدت ۱۰ سال اجرا خواهد گردید. پیش‌بینی‌های موردنظر بدین گونه است:

در مرحله اول (طی ۲ سال) موضوع تملک زمین، اخذ مجوز ارزیابی زیست‌محیطی، انجام مطالعات کاربری زمین، آماده‌سازی زمین، ایجاد بخشی از زیرساخت‌های مورد نیاز مانند جاده - برق - آب - ارتباطات، احداث ساختمان اداری منطقه ویژه، خدمات ایمنی و ... از سایت اصلی و مرزی ماهرود انجام می‌گیرد.

فاز دوم از سال سوم اجرای طرح پیش‌بینی می‌شود موضوع واگذاری زمین و قرارداد با سرمایه‌گذاران به منظور انجام قراردادهای سرمایه‌گذاری انجام پذیرد. از این مقطع زیربناهای خدماتی مانند انبارها، پارکینگ، رستوران، نمایشگاه سنگ و ... مستقر می‌شود. و با اجرای سرمایه‌گذاری‌های مولد، توسعه زیرساخت‌ها نیز ادامه خواهد یافت.

عملیات اجرای طرح در قطعه ماهرود همزمان با سایت اصلی انجام می‌گیرد.

ایجاد امکانات آموزشی (مانند دانشگاه با هدف تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز صنایع و واحدهای مستقر در منطقه) از انتهای سال‌های پایانی فاز دوم شروع خواهد گردید. توسعه و ساخت مجتمع‌های رفاهی، تجاری و هتل نیز در دستور کار قرار می‌گیرند.

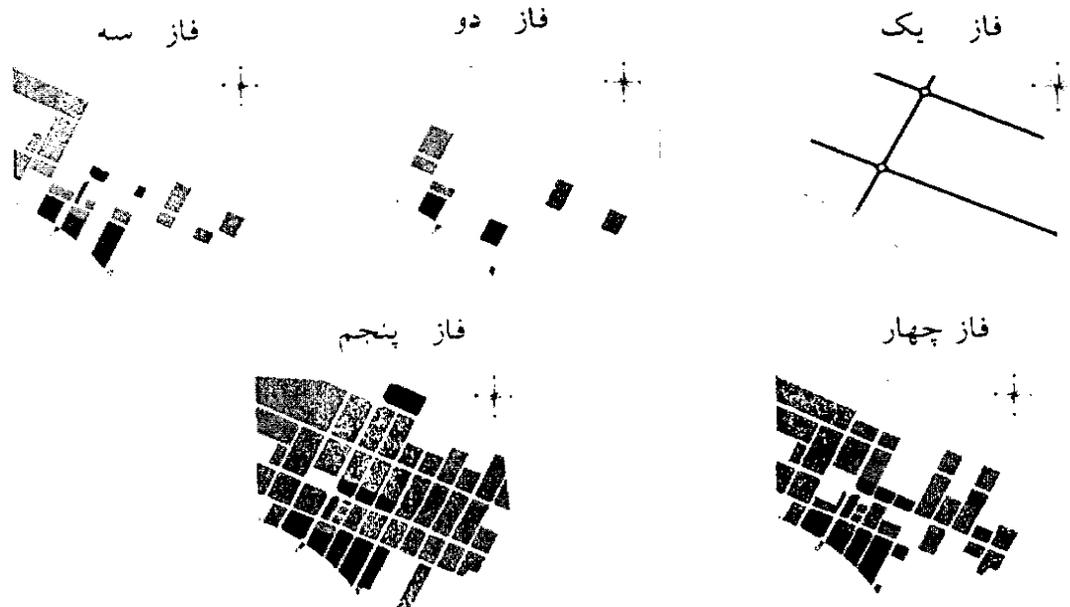
در فاز سوم و پس از استقرار بخشی از صنایع، توسعه زیرساخت‌ها و امکاناتی مانند انبارها، پارکینگ و ... در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند نیز انجام می‌گیرد.

در مراحل بعدی ضمن انجام پروژه‌های سرمایه‌گذاری جدید، توسعه زیرساخت‌های تکمیلی مورد نیاز واحدها نیز انجام خواهد گرفت. همچنین ایجاد مراکز درمانی به منظور خدمات به ویژه به اتباع خارجی (افغانستانی) در دستور کار قرار خواهد گرفت.

در فاز پنجم تکمیل کلیه زیرساخت‌های پیش‌بینی شده و مورد نیاز صنایع و واحدهای مستقر در منطقه در دستور کار قرار خواهد گرفت.

با زیر بار رفتن سایت اصلی و قطعه منفصله، در سال‌های بعدی با الحاق زمین‌های مورد نیاز طرح توسعه مرز و قطعه اصلی در دستور کار قرار خواهد گرفت. انتظار می‌رود با توجه به توسعه مبادلات تجاری کشور به افغانستان از طریق مرز ماهرود با کشور افغانستان، طرح توسعه قطعه منفصله از اواخر فاز ۴ اجرایی گردد.

نقشه ۵- فاز بندی سایت اصلی

دفتر هیئت دولت

خلاصه مطالعات طرح جامع منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

دفتر هیئت دولت

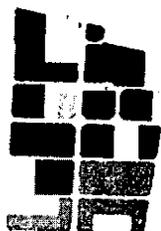
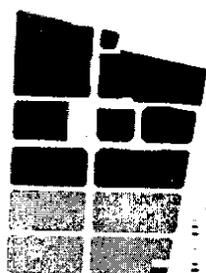
نقشه ۶- فازبندی قطعه منفصله مرزی

فاز چهار

فاز سه

فاز دو

فاز یک

۲۴- میزان آب و برق، گاز و تلفن مورد نیاز و نحوه تامین آن

پس از تعیین کاربری‌های مختلف و صنایع قابل استقرار در منطقه، میزان انرژی و آب مورد نیاز صنایع در کوتاه مدت و بلند مدت برآورد گردیده است. همچنین با توجه به استعلام بعمل آمده از مراجع ذیربط مشکلی در تامین زیرساخت‌های مورد نیاز صنایع و کاربری‌های مستقر وجود نخواهد داشت.

جدول ۲۵- وضعیت امکانات مورد نیاز و نحوه تامین آن

نحوه تامین	شماره استعلام اخذ شده	قطعه منفصله		قطعه اصلی		شرح
		بلند مدت	کوتاه مدت	بلند مدت	کوتاه مدت	
خریداری چاه و تغییر کاربری	۸۵۱۰/۱۱ ۹۶/۰۵/۰۴	۱۰۰	۱۰۰	۶۰۰۰	۲۶۰	آب (متر مکعب)
احداث خط ۱۳۲ کیلو ولت به طول ۲۰ کیلومتر	۹۶/۱/۲۹۰۲ ۹۶/۰۵/۲۱	۳۰۰۰	۶۰۰	۴۰۰۰۰	۲۰۰۰	برق (کیلو وات)
ایجاد انشعاب مستقل از خط انتقال بیرجند سربیشه	۱۱۷۴۳/۰۰۰/۴۳ ۹۶/۰۵/۱۴	۱۰۰	۱۰۰	۵۸۰۰۰	۴۰۰۰	گاز (متر مکعب)
-	۰۳۵/۶۳/۲۳۸۳۸ ۹۶/۰۴/۲۸	۲۰۰	۱۰۰	۶۰۰۰	۶۰۰	تلفن (تعداد خط)

ماخذ: محاسبات مشاور

دفتر هیئت دولت

۲۵- خلاصه نتایج ارزیابی مالی طرح

با توجه به احتمال وجود نوسانات اقتصادی و تاثیر آن بر هزینه ها و درآمد های طرح ، برآورد درآمدهای طرح (درآمد ناشی از خدمات گمرکی، انبار، فروش زمین و ...) و هزینه های طرح در سه سناریو (عادی: حالت اول - خوش بینانه: حالت دوم و بدبینانه: حالت سوم) برآورد گردیده است.

جدول ۲۶- مالی طرح

ردیف	سناریو ۱	سناریو ۲	سناریو ۳
۱	۳۴۸۶۵۹۰	۴۷۴۳۰۱۲	۲۶۳۰۹۲۷
۲	۲۵۹۵۱۰۴	۲۵۹۵۱۰۵	۲۵۹۵۱۰۳
۳	۸۹۱۴۸۶	۲۱۴۷۹۰۷	۳۵۸۲۴
۴	% ۲۰	% ۲۰	% ۲۰
۵	۳۲/۶	۲۴/۶	۴۴/۲
۶	۳۸۲۲۵۷	۳۷۳۱۶۶	۳۹۶۸۴۳
۷	۸۹۱۴۸۶	۲۱۴۷۹۰۷	۳۵۸۲۴
۸	۴/۵	۳	۷/۵
۹	۳۰	۴۹/۵	۲۱

ماخذ: محاسبات مشاور

۲۶- آثار جانبی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

ایجاد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند علاوه بر اثرات مثبتی که بر افزایش سرمایه گذاری، توسعه صادرات و ... دارد اثرات مختلف فرهنگی و اجتماعی به شرح ذیل به دنبال خواهد داشت

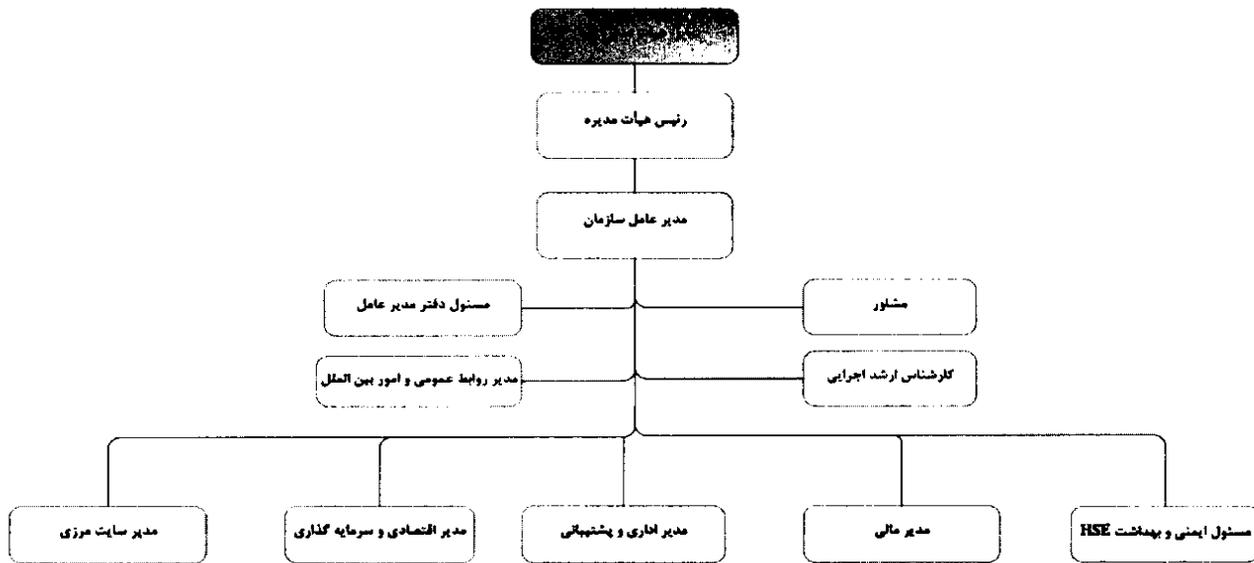
- تثبیت جمعیت و جلوگیری از مهاجرت
ایجاد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند و فعالیت سایت مرزی آن بدلیل ایجاد اشتغال و در نتیجه ایجاد درآمد برای مردم، بر تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت تاثیر مثبت می گذارد. این موضوع در دو حالت کاهش مهاجرت از نقاط مرزی به سایر شهرها و همچنین به خارج استان خواهد داشت.
- ایجاد و تثبیت اشتغال
ایجاد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند و استقرار صنایع و فعالیت های تولیدی و تجاری منجر به ایجاد اشتغال هم به صورت مستقیم و هم غیرمستقیم خواهد گردید. بر اساس پیش بینی های ارائه شده در تشریح طرح در بلند مدت تعداد ۱۶۷۶۰ نفر نیروی انسانی به صورت مستقیم و ۲۵۰۰۰ نفر غیر مستقیم مشغول به کار می شوند.
با توجه به فعالیت سایت مرزی، زمینه اشتغال برای بخشی از اتباع افغانستانی نیز فراهم می گردد
- بهبود زیرساخت های مرتبط با تولید و تجارت خارجی
با شروع تدریجی بهره برداری از این طرح و استقرار صنایع و توسعه بازرگانی و تجارت در منطقه و شروع صادرات به کشورهای همسایه، با رشد اقتصادی منطقه مواجه خواهیم بود و زیرساخت های خدماتی و رفاهی منطقه با این توسعه به تدریج بهبود یافته و با رشد صنایع مهارت و تخصص در منطقه رشد بیشتری نموده و کلیه تولیدات منطقه که می توانند برای صنایع، تأمین کننده منابع اولیه و خدمات باشند با رشد و توسعه القایی مواجه می شوند. این اثرات در صورت رونق گرفتن منطقه ویژه، قابل توجه و بسیار مثبت است. کلیه این امور امکان رشد شاخص های مختلف اقتصاد در سطح محلی، منطقه ای و فرا منطقه ای را به وجود خواهد آورد.

دفتر هیئت دولت

- گردشگری
- وجود منطقه ویژه اقتصادی در شهر بیرجند که موجب حضور بازرگانان، صنعتگران و تجار در منطقه می‌شود، با توجه به وجود جاذبه‌های تاریخی و طبیعی موجود در منطقه، ایجاد منطقه اقتصادی می‌تواند گردشگری در منطقه را تقویت نماید.
- توسعه فرهنگ کار و کارآفرینی در منطقه
- جلوگیری از خروج سرمایه در استان
- کمک به توانمندسازی جوامع محلی
- تقویت سرمایه اجتماعی و توسعه مشارکت جوامع محلی

چارت پیشنهادی سازمان مسئول منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

دفتر هیئت دولت

فهرست مطالب

۵	مقدمه
۶	۱- بیان مسئله
۷	۲- معرفی استان
۹	۳- موقعیت عمومی و جغرافیایی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۰	۴- ضرورت ایجاد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۰	۵- جایگاه منطقه ویژه اقتصادی در اسناد فرادست
۱۲	۶- اهداف راهبردی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۲	۷- بیانیه چشم انداز منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۳	۸- ماموریت‌های منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۳	۹- ارزش‌های حاکم بر منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۳	۱۰- حوزه نفوذ منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۴	۱۱- ذینفعان طرح
۱۵	۱۲- فرایند انجام مطالعات راهبردی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۱۶	۱۳- تحلیل مطالعات پایه
۱۶	۱۳-۱ مزیت‌های نسبی استان بر اساس شاخص LQ
۱۶	۱۳-۲ وضعیت بخش کشاورزی استان
۱۹	۱۳-۳ وضعیت بخش خدمات استان
۲۱	۱۳-۴ وضعیت بخش معدن استان
۲۳	۱۳-۵ وضعیت بخش صنعت استان
۲۴	۱۴- راهبردهای منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۲۸	۱- اولویت‌بندی راهبردها
۲۹	۱۵- تحلیل گروه‌های هدف
۳۰	۱۶- جمع‌بندی مطالعات بازار
۳۲	۱۷- مزیت‌های نسبی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۳۲	۱۸- شاخصهای استقرار صنایع و فعالیتها در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۳۲	۱۹- اهم طرح‌های قابل سرمایه‌گذاری در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۳۳	۲۰- پهنه بندی
۳۵	۲۱- وسعت هر یک از گروه‌های صنعتی پیشنهادی
۳۶	۲۲- جانمایی و تدقیق کاربری‌های پیشنهادی در منطقه ویژه اقتصادی بیرجند
۳۸	۲۳- فاز بندی اجرای طرح
۳۹	۲۴- میزان آب و برق، گاز و تلفن مورد نیاز و نحوه تامین آن
۴۰	۲۵- خلاصه نتایج ارزیابی مالی طرح
۴۰	۲۶- آثار جانبی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند

دفتر هیئت دولت

مقدمه

رشد و توسعه اقتصادی یکی از اهداف مهم اقتصادی کشورهای مختلف می باشد. یکی از راهکارهای دستیابی به این امر تجارت خارجی می باشد. یکی از روش های موثر در توسعه مبادلات اقتصادی و افزایش صادرات کشورها ایجاد مناطق آزاد تجاری و ویژه اقتصادی است. به دلیل کاهش محدودیت های تجاری، ایجاد و گسترش این مناطق می تواند منجر به افزایش سرمایه گذاری و تولید و در نتیجه افزایش صادرات گردد. در کشور ایران نیز ایجاد مناطق آزاد تجاری اندیشه تأسیس و راه اندازی مناطق آزاد از در دهه ۱۳۳۰ شکل گرفت. در بهمن ماه سال ۱۳۶۸ هنگام تهیه و تصویب قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به موجب تبصره ۱۹، به دولت اجازه داده شد که حداکثر در سه نقطه از نقاط مرزی کشور، مناطق آزاد تجاری صنعتی تأسیس نماید. در قانون برنامه دوم، دولت اجازه یافت تا به منظور پشتیبانی از تولید داخلی و توسعه صادرات غیرنفتی و ایجاد تحرک در اقتصادهای منطقه ای، مناطق ویژه اقتصادی را در مبادی ورودی کشور یا گمرکات کشور ایجاد کند. به این ترتیب اولین منطقه ویژه اقتصادی در بهمن ماه ۱۳۷۰ در سیرجان تشکیل شد و سپس مناطق بعدی در شهرهای سرخس، قشم، خوزستان، جلفا، ارگ جدید، سلفچگان، خرمشهر، بندر امام، عسلویه، امیرآباد، بهشهر و بندر شهید رجایی و... تأسیس گردید.

از جمله اهداف اصلی ایجاد منطقه ویژه اقتصادی در ایران: "حمایت از فعالیت های اقتصادی، برقراری روابط تجاری بین المللی، تحریک اقتصاد منطقه ای، تولید و پردازش کالا، انتقال فناوری، صادرات مواد غیرنفتی، ایجاد مشاغل خلاق، جذب و حمایت از سرمایه گذاری های داخلی و خارجی، صادرات مجدد، ایجاد گذرگاهی برای ارتباط با کشورهای خارجی (ترانزیت) و انتقال کالا (میان وسایل حمل و نقل مختلف) (ترانشیپ)" است. منطقه ویژه اقتصادی بیرجند به عنوان یک SEZ جامع در درون این چارچوب دایر شده است. طرح منطقه ویژه اقتصادی بیرجند با گرایش عام در تاریخ ۸۹/۰۴/۰۷ توسط مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۸۹/۰۷/۱۴ به تأیید شورای نگهبان رسید و در تاریخ ۸۹/۰۹/۱۱ توسط رئیس جمهور محترم جهت اجرا ابلاغ گردید. این منطقه در دو قطعه، یکی در نزدیکی فرودگاه بین المللی بیرجند در محدوده ای به وسعت ۴۵۰ هکتار در فاصله ۱۵ کیلومتری شهرستان بیرجند در مسیر محور ترانزیتی چابهار - زاهدان - بیرجند - مشهد - سرخس (خط ارتباطی بندر مهم چابهار در جنوب شرقی ایران و سرخس در همسایگی تعدادی از کشورهای CIS) و مسیر ترانزیتی بندرعباس - افغانستان که می تواند با برقراری ارتباط تجاری، صنعتی و خدماتی با کشورهای آسیای میانه و افغانستان با فرصت های طلایی (افغانستان، کشوری در حال بازسازی و رو به رشد است و بازار مصرف بسیاری از محصولات و فرآورده ها را در حال حاضر و آینده به خود اختصاص می دهد) همچون بندر تجاری خشک (Dry Port) در اقتصاد کلان کشور نقش مهمی ایفا نماید؛ احداث شده است و قطعه دوم به مساحت ۱۰۰ هکتار در نقطه صفر مرز ایران و افغانستان در ۷۸ کیلومتری جنوب شرقی بندر تجاری با افغانستان الحاق ۱۰۰ هکتار برای توسعه قطعه منفصله مرزی پیشنهاد می گردد.

احداث منطقه ویژه اقتصادی بیرجند با هدف جذب سرمایه های خارجی و داخلی، توسعه تجارت خارجی، ایجاد فرصت های شغلی جدید و... در استان خراسان جنوبی مورد تأیید قرار گرفته است. کاهش هزینه های تولید به منظور ورود به بازارهای رقابتی جهانی، توسعه فعالیت های تولیدی و تجاری جهت افزایش صادرات کالا، افزایش سطح درآمد، تثبیت جمعیت و... از سایر پیامدهای ایجاد منطقه ویژه اقتصادی می باشد.

این مطالعه، بمنظور تهیه طرح جامع منطقه ویژه اقتصادی بیرجند براساس شرح خدمات ارسالی از سوی شورای عالی مناطق می باشد. در این راستا شناسایی فرصت ها و مزیت های سرمایه گذاری در استان خراسان جنوبی بمنظور بهره برداری صحیح از فرصت ها، شناسایی نیاز بازار کشورهای هدف برای توسعه صادرات، معرفی به سرمایه گذاران داخلی و خارجی با هدف جذب سرمایه ها به استان، ارائه طرح های پیشنهادی دارای اولویت و قابلیت سرمایه گذاری به سرمایه گذاران، بررسی وضعیت امکانات زیربنایی مورد نیاز برای طرح های سرمایه گذاری در منطقه مورد بررسی قرار گرفته است.

دفتر هیئت دولت

۱- بیان مسئله

ایجاد مناطق آزاد تجاری و ویژه اقتصادی اقدامی در جهت ایجاد مزیت نسبی و رقابتی، از طریق کاهش قیمت تمام شده محصول و حذف تشریفات و مقررات اداری و گمرکی است. این مناطق با مراوده آزاد و ساده با دنیای خارج زمینه‌های توسعه صادرات و تولید کالاهای صادراتی را فراهم می‌آورند و با رشد صنایع تخصصی، رشد صنعتی و به تبع آن توسعه اقتصادی را به ارمغان خواهند آورد. اندیشه تأسیس و راه‌اندازی مناطق آزاد در ایران در دهه ۱۳۳۰ شکل گرفت. در آن سال‌ها با توجه به مشکلات ناشی از فقدان تسهیلات و تأسیسات موردنیاز برای نگهداری کالاهای وارده به کشور در بندرهای جنوبی، ضرورت ایجاد مناطق آزاد در کشور احساس می‌شد. در اسفندماه ۱۳۴۹، قانونی تحت عنوان "قانون معافیت از حقوق و تعرفه گمرکی کالاهایی که به منظور استفاده، مصرف و فروش وارد بعضی از جزایر خلیج فارس می‌شوند" به تصویب رسید که به موجب آن به دولت اجازه داده شد در هریک از جزایر خلیج فارس که مقتضی بدانند، کلیه کالاهایی را که به منظور مصرف، استفاده و فروش در فروشگاه‌ها وارد جزیره مذکور می‌شوند، از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی، سود بازرگانی، حق انحصار، عوارض مختلف و حق ثبت سفارش معاف نماید. در سال ۱۳۵۹ به موجب مصوبه شورای انقلاب کلیه امتیازات مزبور، در مورد کالاهای وارده به جزیره کیش برقرار گردید. بدین ترتیب جزیره کیش از بخشی از امتیازات یک منطقه آزاد برخوردار گردید. در بهمن‌ماه سال ۱۳۶۸ هنگام تهیه و تصویب قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به موجب تبصره ۱۹، به دولت اجازه داده شد که حداکثر در سه نقطه از نقاط مرزی کشور، مناطق آزاد تجاری صنعتی تأسیس نماید.

در تبصره ۲۰ قانون برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۶۸ چنین آمده است: "به منظور پشتیبانی تولید، گمرک ایران و سازمان بنادر و کشتیرانی موظف‌اند حداکثر ظرف شش ماه از تاریخ تصویب این قانون، مناطق ویژه حراست شده‌ای را در مبادی ورودی و یا گمرکات داخلی جهت نگهداری به صورت امانی مواد اولیه و قطعات و ابزار و مواد تولیدی که بدون انتقال ارز وارد می‌شود تأسیس نمایند". ورود کالا از مناطق مذکور جهت مصرف داخلی، تابع مقررات صادرات و واردات خواهد بود. صاحبان کالا می‌توانند بدون هیچ‌گونه تشریفات، کالای وارداتی خود را از مبادی مذکور، از کشور خارج نمایند. آئین‌نامه اجرایی این تبصره به تصویب هیئت‌وزیران خواهد رسید. سپس در قانون برنامه دوم، دولت اجازه یافت تا به منظور پشتیبانی از تولید داخلی و توسعه صادرات غیرنفتی و ایجاد تحرک در اقتصادهای منطقه‌ای، مناطق ویژه اقتصادی را در مبادی ورودی کشور یا گمرکات کشور ایجاد کند. به این ترتیب اولین منطقه ویژه اقتصادی در بهمن‌ماه ۱۳۷۰ در سیرجان تشکیل شد و سپس مناطق بعدی در شهرهای سرخس، قشم، خوزستان، جلفا، ارگ جدید، سلفچگان، خرمشهر، بندر امام، عسلویه، امیرآباد، بهشهر و بندر شهید رجایی و... تأسیس گردید (منبع: کتاب سرمایه‌گذاری در منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس، ۱۳۹۴: ۲۵)

اهداف موردپسگیری در این مناطق از منظر قوانین مصوب عمدتاً عبارتند از: برقراری ارتباط بین‌المللی، تحرک در اقتصاد منطقه‌ای، تولید و انتقال فناوری، توسعه صادرات، صادرات مجدد و عبور خارجی (ترانزیت) و انتقال کالا (ترانشیپ)، ایجاد اشتغال مولد، جلب و تشویق سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، پشتیبانی از فعالیتهای اقتصادی استان خراسان جنوبی علیرغم داشتن مزیت‌ها و پتانسیل‌های مختلف از جمله ۳۳۱ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان، محصولات استراتژیک در حوزه کشاورزی نظیر زرشک، زعفران و عناب، منابع معدنی فراوان، نیروی انسانی متخصص و ... از مسائل و مشکلات مختلفی مانند سطح درآمد سرانه پایین، اشتغال ناقص بالا، بیکاری جوانان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، سهم پایین در تولید ملی کشور، کمبود صنایع مادر و تخصصی و ... رنج می‌برد. از طرفی بدلیل قرارگیری استان خراسان جنوبی در قسمتی از کشور که پتانسیل بالایی برای شکوفایی و رشد منطقه‌ای دارد، نیاز است که به این استان، توجه ویژه‌ای شود. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی می‌تواند به توسعه اقتصادی این استان و حتی استان‌های همجوار و کشور کمک نماید. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی بیرجند می‌تواند از جنبه‌های مختلف از جمله توسعه صادرات، جذب فناوری، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، به رشد اقتصادی استان و کشور کمک کند و بخشی از مشکلات عمده کشور نظیر بیکاری، عدم استفاده بهینه از منابع، کمبود درآمد ارزی و مشکلاتی نظیر آن‌ها را برطرف کند. همچنین با توجه به قرارگیری قطعه منفصله در نقطه صفر مرزی، ایجاد منطقه به کاهش قاچاق، توسعه امنیت، حفظ سکونتگاه‌های انسانی در مناطق مرزی، کاهش مهاجرت و به طور کلی به توسعه مناطق مرزی با هدف تقویت همگرایی منطقه‌ای کمک نماید.

۲- معرفی استان**• موقعیت جغرافیایی و اقلیم**

استان خراسان جنوبی بین مدار جغرافیایی ۳۰ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۸ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۵۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۶۰ درجه و ۵۷ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد. استان خراسان جنوبی از شمال به خراسان رضوی و از شرق به طول حدود ۳۳۱ کیلومتر دارای مرز مشترک با کشور افغانستان بوده و از غرب به استان یزد، استان اصفهان و سمنان و از جنوب به استان‌های سیستان و بلوچستان و کرمان محدود می‌باشد. این استان با مساحت ۱۵۰۸۰۰ کیلومتر مربع، ۹ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است و از نظر وسعت در بین استان‌های کشور، دارای رتبه سوم می‌باشد که ۹/۳ درصد مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. این استان دارای آب و هوای نیمه صحرائی ملایم تا آب و هوای گرم صحرائی می‌باشد. بالاترین و پایین‌ترین میانگین دمای هوا در سال ۱۳۹۹، به ترتیب مربوط به طبرس با ۲۹/۲ درجه سانتی‌گراد و سربیشه با ۳/۸ درجه سانتی‌گراد بوده است. میانگین بارندگی در شهر بیرجند به عنوان مرکز استان خراسان جنوبی ۱۵۰ میلیمتر بوده است. بیشترین میانگین بارندگی مربوط به شهرستان سربیشه با ۱۷۱.۹ میلیمتر و کمترین مربوط به شهرستان طبرس با ۷۹.۹ میلیمتر بوده است.

• پیشینه تاریخی

استان خراسان جنوبی تا سال ۱۳۸۳ جزء خراسان بزرگ بوده است. در خرداد ۱۳۸۳ پس از تصویب هیئت دولت و مجلس شورای اسلامی، استان خراسان بزرگ به سه استان تقسیم شد و محدوده فعلی استان با حفظ نام خراسان بر پیشانی خود، به سبب قرار گرفتن در جنوب جغرافیایی این خطه، به خراسان جنوبی تغییر نام یافت. لازم به ذکر است شهرستان درمیان در سال ۱۳۸۴، شهرستان بشرویه سال ۱۳۸۷ و شهرستان‌های خوسف و زیرکوه سال ۱۳۹۱ مطابق مصوبه اعلامی هیئت محترم وزیران به عنوان شهرستان اعلام شده‌اند. شهرستان فردوس در اواخر سال ۱۳۸۵ مطابق مصوبه اعلامی هیئت محترم وزیران از استان خراسان رضوی منتزع و به استان خراسان جنوبی الحاق گردید. همچنین شهرستان طبرس در اواخر سال ۱۳۹۱ مطابق مصوبه اعلامی هیئت محترم وزیران از استان یزد منتزع و به استان خراسان جنوبی الحاق شده است.

• تقسیمات کشوری

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان خراسان جنوبی در سال ۱۳۹۹ دارای ۱۱ شهرستان، ۲۷ بخش، ۳۲ شهر و ۶۴ دهستان و ۲۵۶۹ آبادی است. از کل آبادی‌های استان ۱۷۹۰ آبادی دارای سکنه می‌باشد.

جدول ۱- مشخصات عمومی استان در مقایسه با کشور

عنوان	استان	سهم از کشور (درصد)
مساحت استان (کیلومترمربع)	۱۵۱۰۱۸	۹/۲۲
تعداد شهرستان	۱۱	۲/۴۶
تعداد شهر	۳۲	۲/۲۲
تعداد بخش	۲۷	۲/۲۷
تعداد دهستان	۶۴	۲/۳۱

ماخذ: سالنامه آماری استان

• جمعیت

بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت استان در این سال معادل ۷۶۸۸۹۸ نفر بوده که ۰/۹۷ درصد از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است. نرخ رشد جمعیت استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۹۰، ۰.۹۸ درصد بوده است. از کل جمعیت استان، ۳۸۹۹۱۷ نفر (معادل ۵۰/۷ درصد) را مردان و ۳۷۸۹۸۱ نفر (معادل ۴۹/۳ درصد) را زنان تشکیل داده‌اند. همچنین ۴۵۳۸۲۷ نفر معادل ۵۹/۰ درصد در نقاط شهری و ۳۱۵۰۷۰ نفر معادل ۴۱/۰ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته‌اند. بررسی نرخ رشد جمعیت استان به تفکیک مناطق شهری و روستایی بیانگر آن است که در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، جمعیت شهری و روستایی استان سالانه به طور متوسط به ترتیب ۴/۱ و ۱/۵ درصد افزایش داشته است.

دفتر هیئت دولت

محدوده‌های شهری و تبدیل مناطق روستایی به شهر در کنار پدیده مهاجرت از دلایل عمده رشد جمعیت شهری در این دوره زمانی بوده است. از کل جمعیت استان در سال ۱۳۹۵، حدود ۵۹ درصد شهرنشین بوده‌اند. براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، تعداد ۲۲۳۹۸۴ خانوار در استان خراسان جنوبی سکونت داشته‌اند. بعد خانوار در سال ۱۳۹۵ معادل ۳/۴ نفر در هر خانوار و نسبت جنسی استان برابر ۱۰۳ می‌باشد.

جدول ۲- جمعیت استان

عنوان	جمعیت استان		جمعیت روستایی
	جمعیت	نرخ رشد	
۱۳۸۵	۷۰۲۸۵۲	-	۳۷۶۱۵۷
۱۳۹۰	۷۳۲۱۹۲	۰.۸۲	۳۱۸۰۱۶
۱۳۹۵	۷۶۸۸۹۸	۰.۹۸	۳۱۵۰۷۱

ماخذ: سالنامه اماری استان خراسان جنوبی

در طبقه‌بندی جمعیت استان بر حسب گروه‌های عمده سنی در سرشماری سال ۱۳۹۵، به ترتیب رده سنی ۴-۰ ساله با ۸۴۹۷۳ نفر که معادل ۱۱/۱ درصد و رده سنی ۲۹-۲۵ ساله با ۷۳۱۵۲ نفر معادل ۹/۵ درصد بیشترین جمعیت را در استان دارا بوده‌اند. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، میانگین سنی مردان و زنان استان در نقاط شهری به ترتیب برابر با ۲۸/۴ و ۲۸/۷ سال و در نقاط روستایی به ترتیب برابر با ۳۰/۱ و ۳۱/۵ سال است.

• تراکم جمعیت

بررسی تراکم نسبی جمعیت در شهرستان‌های استان، بیانگر ناموزونی شدید در توزیع جمعیت استان می‌باشد به نحوی که از ۶۵/۲ تا ۱/۷ نفر در کیلومترمربع در نوسان می‌باشد. تراکم جمعیت استان ۵ نفر در هر کیلومتر مربع می‌باشد.

• وضعیت تولید استان

در سال ۱۳۹۷ محصول ناخالص داخلی استان به قیمت بازار حدود ۱۱۷۵۱۴۴۶۶ میلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل رشدی معادل ۲۸/۴ درصد دارد. در سال ۱۳۹۷ بیشترین سهم ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی به ترتیب مربوط به بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری (۱۹/۶ درصد)، صنعت (۹/۸ درصد) و عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها (۹/۸ درصد) بوده است.

سهم استان از محصول ناخالص داخلی در کشور ۰.۵۲ درصد بوده و سرانه تولید ناخالص داخلی استان حدود ۲۳۴ میلیون ریال می‌باشد.

جدول ۳- ارزش افزوده بخش‌های منتخب اقتصادی استان و مقایسه آن با کشور در سال ۱۳۹۷ (میلیارد ریال)

عنوان	استان		کشور	
	میزان	سهم (درصد)	میزان	سهم (درصد)
کشاورزی	۲۲۸۱۲	۱۹/۵	۲۱۹۶۳۸۲	۸/۵
صنعت و معدن	۱۸۴۴۰	۱۵/۸	۸۷۸۱۴۷۱	۳۴/۲
آب، برق، گاز طبیعی	۲۱۴۰	۱/۸	۱۷۶۸۲۹۴	۶/۹
ساختمان	۶۳۰۳	۵/۴	۹۶۷۵۵۸	۳/۷
خدمات	۶۶۹۵۰	۵۷/۴	۱۱۹۳۲۵۰۵	۴۶/۵
جمع ارزش افزوده	۱۱۶۶۴۵	۱۰۰	۲۵۶۴۴۲۱۰	۱۰۰

ماخذ: سالنامه اماری استان خراسان جنوبی، ۱۳۹۹

• وضعیت بازار کار استان

براساس نتایج طرح نیروی کار در سال ۱۳۹۹ نرخ مشارکت (فعالیت) اقتصادی استان، ۴۱/۸ درصد است. این نرخ در استان در زنان (۱۶/۷ درصد) کمتر از مردان (۶۷/۴ درصد) می‌باشد. در این سال براساس نتایج طرح نیروی کار، نرخ بیکاری جمعیت در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر)، ۶/۲ درصد، برای سنین ۱۵ تا ۲۴ سال ۲۱/۶ و سنین ۱۵ تا ۲۹ سال ۱۳/۵ درصد می‌باشد. الزام به